

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»:
звіт за результатами дослідження

Звіт підготували:

Софій Наталія, директор державної установи «Український інститут розвитку освіти», кандидат педагогічних наук;

Новик Ірина, начальник відділу професійного розвитку педагогічних працівників державної установи «Український інститут розвитку освіти», кандидат педагогічних наук;

Стягунова Ольга, методист відділу професійного розвитку педагогічних працівників державної установи «Український інститут розвитку освіти», кандидат педагогічних наук;

Венгловська Олена, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, методист відділу професійного розвитку педагогічних працівників державної установи «Український інститут розвитку освіти», кандидат педагогічних наук;

Борисенко Юлія, методист відділу професійного розвитку педагогічних працівників державної установи «Український інститут розвитку освіти»;

Порфірян Ірина, головний спеціаліст відділу сертифікації департаменту акредитації та моніторингу Державної служби якості освіти України.

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024.54 с.

У публікації представлені аналітичні матеріали, що були узагальнені за результатами дослідження щодо розуміння, використання та ефективності застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Основою для написання звіту стали дані опитування, що проводилося серед керівників, педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти та фахівців центрів професійного розвитку педагогічних працівників. Результати аналізувалися в контексті основних компетентностей, що визначені в професійному стандарті вчителя.

Подана інформація може бути основою для розроблення рекомендацій щодо оптимізації застосування професійного стандарту вчителя в практичній діяльності педагогічних працівників. Пропонований звіт буде цінним інструментом для політиків у галузі освіти, розробників професійних стандартів, управлінців інституцій, пов'язаних з освітою, педагогів та дослідників, які зацікавлені у підвищенні якості освіти через ефективне впровадження професійних стандартів.

© Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І. 2024

© Державна установа «Український інститут розвитку освіти», 2024

© Державна служба якості освіти України, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
Організація дослідження.....	5
Мета і завдання дослідження.....	5
Цільова аудиторія.....	6
Географія дослідження.....	6
РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
Результати опитування керівників закладів загальної середньої освіти.....	7
Результати опитування вчителів закладів загальної середньої освіти.....	24
Результати опитування фахівців центрів професійного розвитку педагогічних працівників.....	39
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	52

ПЕРЕДМОВА

Впровадження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (далі – професійний стандарт) у практичну діяльність регламентується [Законом України «Про освіту», наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 24 грудня 2020 року № 2736 «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти \(з дипломом молодшого спеціаліста\)».](#)

Вивчення розуміння педагогічними працівниками змісту, вимог та можливостей застосування професійного стандарту вчителя під час виконання трудових функцій є важливим аспектом у педагогічній діяльності. Професійний стандарт вчителя визначає необхідні компетентності та вимоги до освітньо-педагогічної діяльності. Відтак, педагогічні працівники мають розуміти зміст професійного стандарту та виконувати свої трудові функції відповідно до цих вимог. Акцентуємо увагу на тому, що професійний стандарт також надає педагогічним працівникам можливості для покращення своєї роботи. Це може охоплювати вдосконалення методів навчання, виховання учнів, особливостей взаємодії з батьками та/чи іншими учасниками освітнього процесу, організацію самоосвіти та підвищення кваліфікації тощо.

Професійний стандарт ґрунтується на розвитку загальних і професійних компетентностей педагогів, що є ключовими елементами вдосконалення якості освіти та педагогічної діяльності, зокрема. Ці компетентності визначають здатність педагога ефективно навчати та виховувати учнів, а також впливають на створення сприятливого освітнього середовища. Професійний стандарт вчителя був розроблений одним із перших в Україні, тому проведене дослідження було спрямоване на вивчення розуміння педагогічними працівниками змісту, вимог та можливостей застосування під час виконання ними трудових функцій задля подальшого оновлення та внесення коректив у професійний стандарт.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Організація дослідження

У жовтні 2023 року державна установа «Український інститут розвитку освіти» спільно з Міністерством освіти і науки, Державною службою якості освіти України провели онлайн-опитування серед різних цільових груп педагогічних працівників.

Мета опитування – вивчення розуміння педагогічними працівниками змісту, вимог та можливостей застосування під час виконання трудових функцій професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)».

Відповідно до мети визначено такі **завдання опитування**:

1. Вивчити, чи використовують педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) та фахівці центрів професійного розвитку педагогічних працівників (далі – центри) у своїй діяльності професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)».
2. З'ясувати, чи розуміють педагогічні працівники сутність та зміст компетентностей, що виокремлені в професійному стандарті вчителя.
3. Дослідити, якою мірою педагоги використовують професійний стандарт під час планування професійного розвитку.

Отримані результати сприятимуть формуванню пропозицій щодо вдосконалення змісту компетентностей вчителя (за потреби).

В опитуванні взяли участь такі цільові групи:

- керівники ЗЗСО (директори, заступники директорів);
- педагогічні працівники ЗЗСО (вчителі початкових класів, вчителі-предметники, інші категорії педагогічних працівників);
- фахівці центрів професійного розвитку педагогічних працівників (далі – фахівці центрів).

Дані онлайн-опитування збиралися за допомогою опитувальника, що розроблено із використанням Google-форми.

Обсяг вибіркової сукупності склав 7 639 анкет.

Вивчення даних анкети, дало можливість з'ясувати відсоткове співвідношення цільової групи, що розподілилася таким чином: педагогічні працівники (92,4%), керівники ЗЗСО (5,8%), фахівці центрів (1,8%) (рис.1).

Рис. 1. Цільові групи респондентів

Географію учасників опитування становлять представники від ЗЗСО та Центрів із різних областей України.

Результати онлайн-опитування за кожною цільовою групою подано в другому розділі звіту.

РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати опитування керівників закладів загальної середньої освіти

Від представників керівного складу ЗЗСО надійшло 445 анкет, з яких 86,7 % опитуваних є представниками жіночої статі, 13,3 % – чоловічої статі.

Найбільшу кількість анкет отримано від: Волинської (14,6 %), Донецької (13,7 %), Вінницької (9,4 %), Івано-Франківської (9,2 %), Одеської (7,9 %) областей (рис.2).

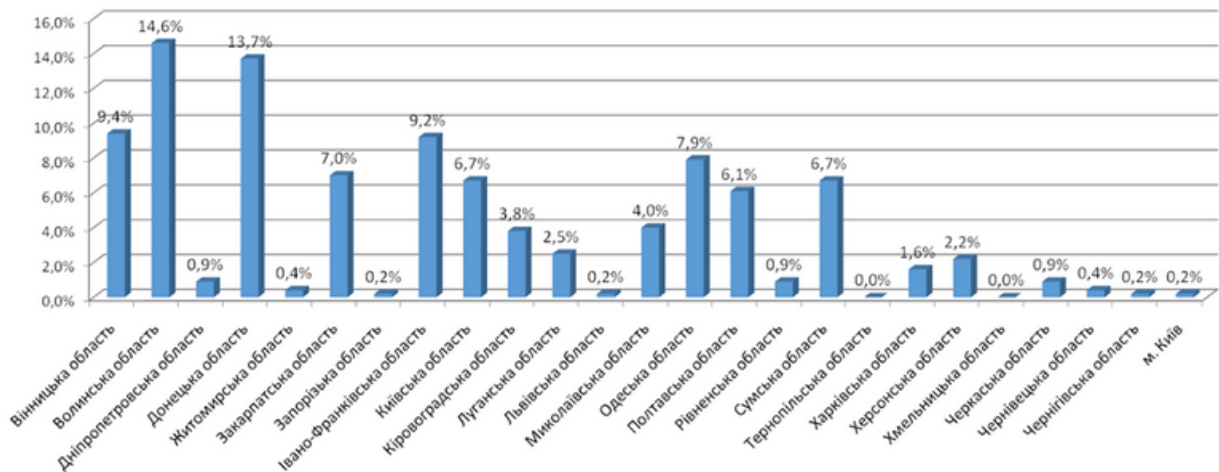

Рис. 2. Географія учасників опитування

Серед 445 керівників, які взяли участь в опитуванні, 58,1 % працюють на посаді директора ЗЗСО, 38,4 % – заступника директора ЗЗСО, 3,5 % – працюють на інших керівних посадах (в. о. директора, завідувачі філії тощо) (рис. 3).

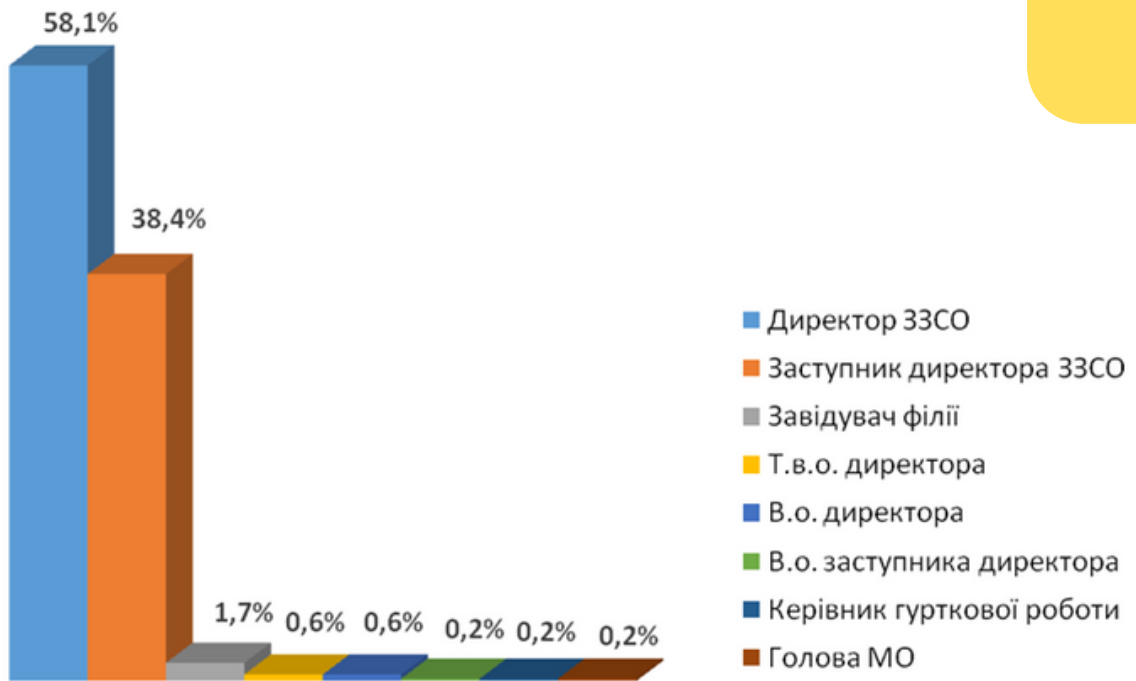

Рис. 3. Розподіл займаних посад серед опитаних керівників ЗЗСО

Важливо, що в опитуванні взяли участь респонденти, які мають різний стаж роботи на посаді керівника закладу освіти. У відсотковому значенні це відображено в наступних показниках:

- до 3 років роботи на посаді керівника ЗЗСО мають 22,5 % респондентів;
- до 5 років – 7,4 %;
- до 10 років – 13,9 %;
- до 20 років – 34,2 %;
- 30 років і більше – 22 % (рис. 4).

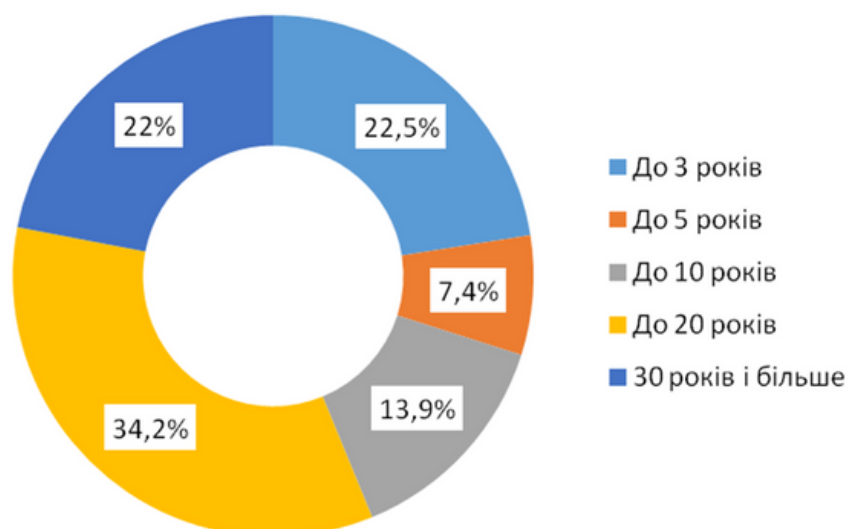

Рис. 4. Стаж роботи учасників опитування

Професійний стандарт вчителя для керівника є документом, що визначає вектори професійного зростання педагогічних працівників, допомагає їм системно та комплексно організувати освітній процес у ЗЗСО. У перебігу опитування ми запитали в керівників: «Чи використовуєте Ви у своїй роботі професійний стандарт вчителя?». Відповіді респондентів розподілилися таким чином: 99,4 % керівного складу ЗЗСО відповіли – «так», 0,4 % зазначили, що не розуміють як використовувати професійний стандарт вчителя у своїй роботі та 0,2 % зазначили, що не використовують його (рис. 5).

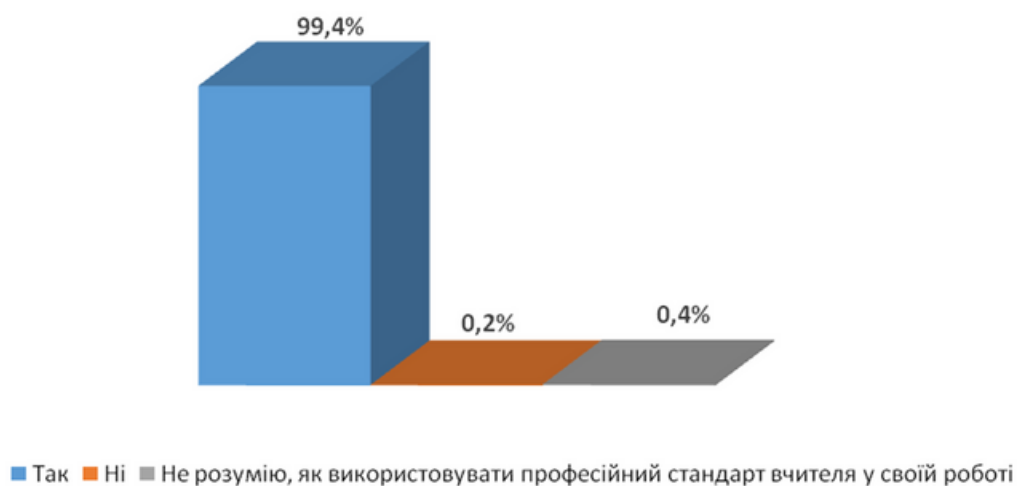

Рис. 5. Використання керівниками ЗЗСО професійного стандарту вчителя

Узагальнення результатів проведеного дослідження свідчать про те, що для керівників ЗЗСО професійний стандарт є важливим документом, яким вони керуються в роботі з педагогічними працівниками. Водночас опитування показало, що незначний відсоток керівників ЗЗСО послуговуються професійним стандартом вчителя лише під час атестації педагогів, оскільки вони не розуміють як інакше можна використовувати цей документ у роботі.

Цікавими виявилися результати опитування про те, як саме керівники застосовують у своїй роботі професійний стандарт вчителя. Так, 49,9 % респондентів зазначили, що використовують професійний стандарт вчителя під час моніторингу та координування роботи вчителів та 45,4% – під час атестації вчителів. Серед інших відповідей були:

- у всіх зазначених випадках;
- щоденно в роботі;
- під час складання плану саморозвитку;
- при проведенні уроку та в позаурочний час;

- під час освітньої діяльності;
- для аналізу педагогічної діяльності на відповідність вимогам професійного стандарту;
- під час створення безпечного освітнього середовища, управління освітнім процесом, для професійного розвитку та організації партнерської взаємодії;
- для формування умінь працювати командою;
- у роботі з дітьми;
- підготовки до сертифікації та інших методичних заходів, планування роботи тощо (рис. 6).

Рис. 6. Способи використання професійного стандарту вчителя керівниками ЗЗСО

Отримані результати дають можливість зробити висновок про те, що керівники ЗЗСО здебільшого використовують професійний стандарт у двох випадках: під час моніторингу й координування роботи вчителів та під час атестації педагогів. Проте, у відповідях, що були зазначені в анкетах, недостатньо мірою простежуються напрями, що визначені в Методичних рекомендаціях для працівників центрів професійного розвитку педагогічних працівників, керівників і педагогічних працівників закладів освіти щодо використання в роботі професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [1].

1. Методичні рекомендації для працівників центрів професійного розвитку педагогічних працівників, керівників і педагогічних працівників закладів освіти щодо використання в роботі професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/metodichni-rekomendaczi%D1%97_profstandart-uchitelya_sajt-uiro.pdf.

Застосування професійного стандарту великою мірою залежить від того, чи зрозумілим для керівників є опис загальних та професійних компетентностей, їх співмірність із трудовими функціями, що має виконувати вчитель.

Низка запитань анкети була спрямована на з'ясування того, чи компетентності, що визначені у професійному стандарті вчителя, дозволяють керівникам ЗЗСО застосовувати його повною мірою у роботі з вчителями.

Так, на думку 75,3% респондентів перелік загальних компетентностей у професійному стандарті є повним та достатнім, 4,7% керівники зазначили, що він потребує розширення, на думку 20% учасників опитування наявний перелік потребує скорочення та/або об'єднання окремих компетентностей (рис. 7).

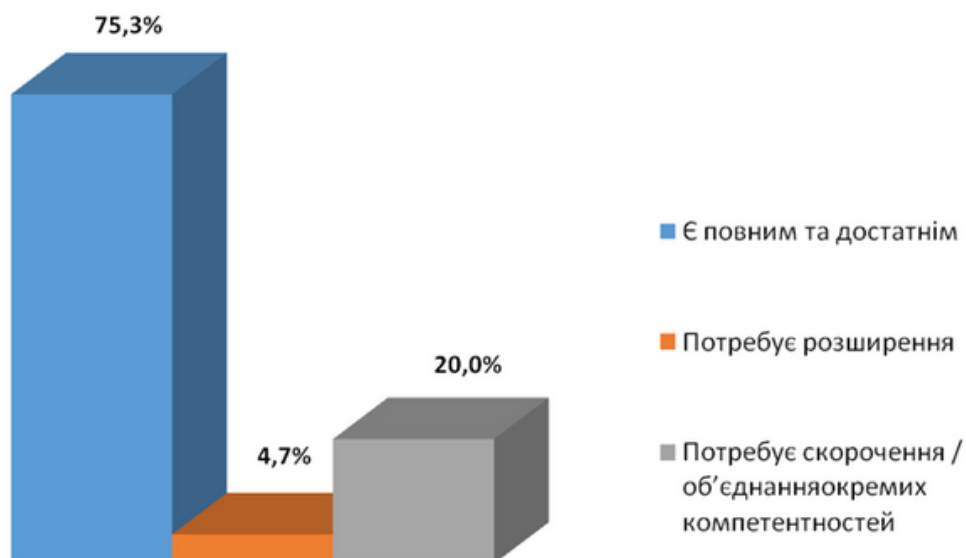

Рис. 7. Думка керівників про наявний перелік загальних компетентностей

Результати презентовані на рис. 7 засвідчують, що понад 20% керівників ЗЗСО висловили думку про необхідність внесення коректив у перелік загальних компетентностей. На відкрите запитання «Вкажіть, які загальні компетентності необхідно додати до професійного стандарту» 61% опитаних відповіли, що не бачать потреби в тому, щоб додавати до існуючого переліку загальних компетентностей інші компетентності. Узагальнення відповідей респондентів дало можливість з'ясувати, що серед опитаних були ті, які пропонували до професійного стандарту додати такі компетентності, як: психологічну – 4%, цифрову грамотність – 3%, громадянську – 2%, підприємницьку – 2%, культуру – 2%, здоров'язбережувальну – 2%, патріотичну – 2%. 2% респондентів було важко відповісти на поставлене запитання.

Проте, 14 % керівників запропонували інші варіанти розширення опису компетентностей, що визначені в професійному стандарті (взаємодія з людьми, вимоги до вчителів, що мають звання, відвертість, відповідальність, відповідність займаній посаді, вміння приймати рішення, волонтерська, впровадження ІТ-технологій, домедична допомога, духовна, емпатія, життєва, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, здатність діяти в екстремальних ситуаціях різного характеру, здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність керувати часом, здатність приймати правильне рішення в критичних ситуаціях, здатність використовувати сучасні методи в НУШ, зовнішній вигляд, вміння комунікувати з дітьми в складних ситуаціях, бути взірцем професіоналом, інклюзивна, інноваційна, інтелектуальна, когнітивна, комунікативні навички, здатність до адаптації, особистісні якості, культурно-духовна, методична, мовна, мовно-комунікативна компетентність, правова, самозбереження, самоосвіта, стресостійкість, технологічна, юридична та інше) (рис.8) [2].

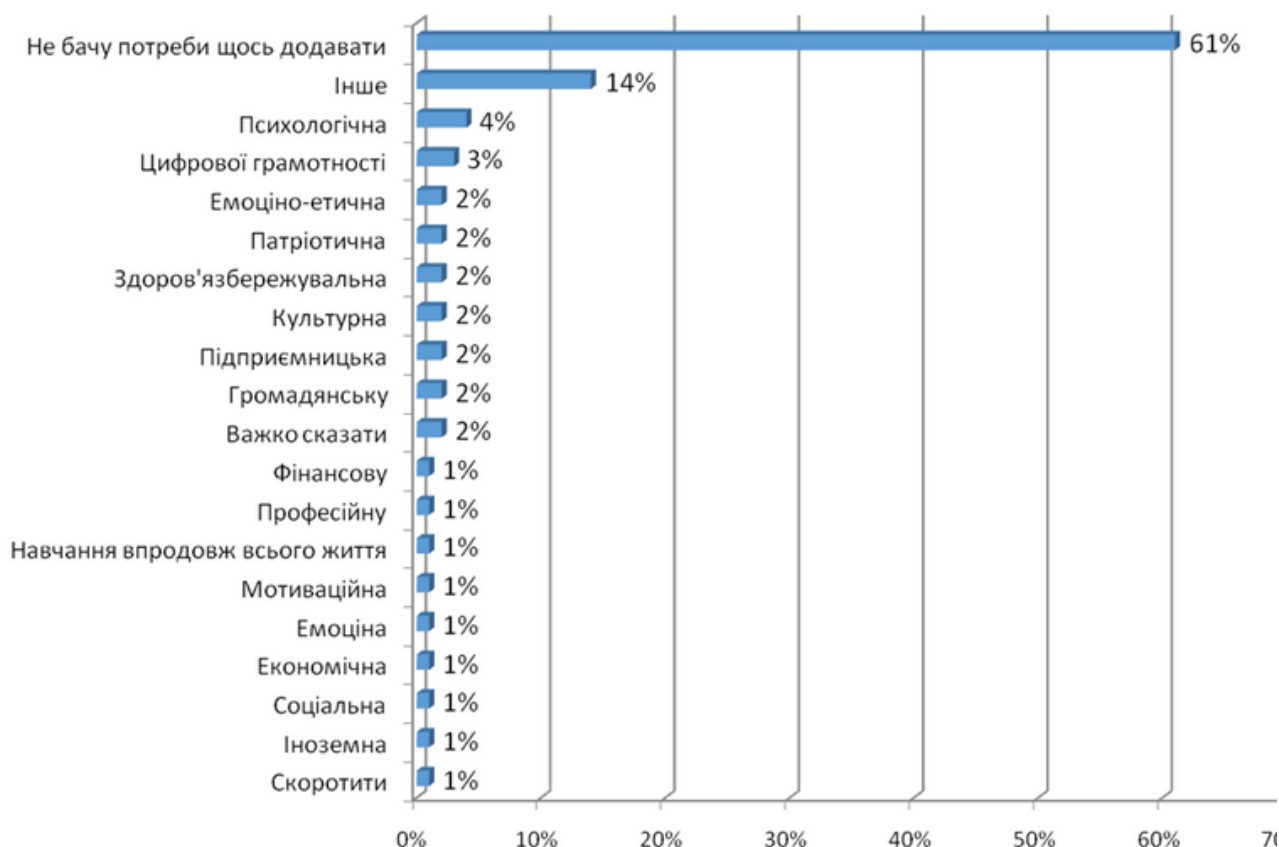

Рис. 8. Думка керівників ЗЗСО щодо доповнення загальних компетентностей до професійного стандарту

2. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.

На запитання «Вкажіть, які загальні компетентності необхідно вилучити або об'єднати з іншими», 30 % опитаних керівників зазначили про підприємницьку компетентність, 14 % – лідерську, 9 % – соціальну, 7 % – культурну, 5 % – громадянську, 35 % – інше (об'єднати соціальна+громадянська, соціальна+культурна, культурна+лідерська, лідерська+підприємницька, громадянська+лідерська, громадянська+соціальна+культурна, громадянська+ культурна, соціальна+лідерська, інформаційно-цифрова+інноваційна, інноваційна+навчання впродовж життя, математична+цифрова, а також запропонували вилучити (-) лідерську, підприємницьку, натомість замінити її на менеджерську, (лідерська+підприємницька=менеджерська) (рис. 8).

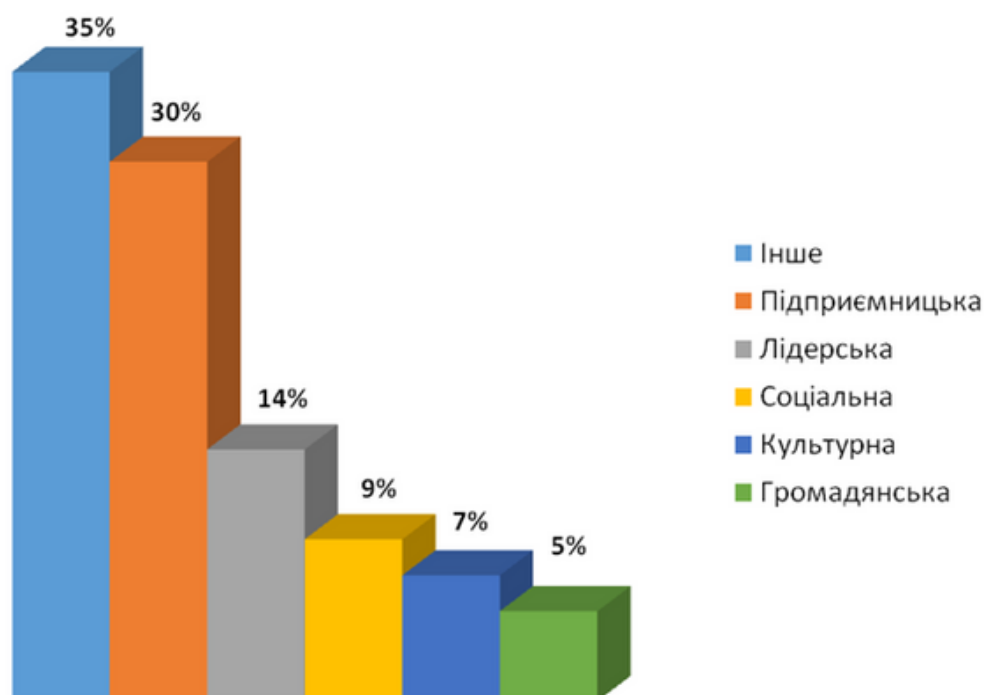

Рис. 9. Думка керівників ЗЗСО щодо вилучення та/або об'єднання загальних компетентностей професійного стандарту

Натомість учасники опитування висловили думку про те, що окремі компетентності в професійному стандарті потребують розширення опису (рис.10). Так, 29 % керівників ЗЗСО вважають, що розширення опису в професійному стандарті потребує підприємницька компетентність, 22 % – лідерська, 18,4 % – громадянська, 18,4 % – соціальна, 13,3 % – культурна. Усі інші респонденти зазначили, що розширення опису не потребує жодна компетентність, а навпаки, варто скоротити ті компетентності, що є; частково потребує розширення емоційно-етична, предметно-методична, психологічна, проєктувальна, інформаційно-цифрова [3].

Рис. 10. Думка керівників ЗЗСО щодо розширення загальних компетентностей професійного стандарту [4]

Загалом можна констатувати, що запропонований опис лідерської й підприємницької компетентностей – залишаються незрозумілі для керівників (у т.ч. і для вчителів), вони потребують перегляду опису, а не розширення.

«Вважаю, що підприємницька компетентність не є доречною в професійному стандарті» (зі слів респондентів)

Аналізуючи відповіді на запитання «Вкажіть здатності, якими необхідно розширити зміст обраних Вами професійних компетентностей», ми виокремили відповіді, що повторюються. Результати подаємо в таблиці 1.

Таблиця 1

Перелік здатностей, якими необхідно розширити зміст загальних компетентностей

Компетентності	Здатності, якими необхідно розширити зміст загальних компетентностей (зі слів респондентів)
Громадянська	<ol style="list-style-type: none">1. Історична обізнаність2. Формування патріотизму та відповідальності3. Відповідальність за долю країни4. Усвідомлення і розуміння важливості рідної мови5. Відстоювання національних та державницьких інтересів6. Виховувати почуття патріотизму, усвідомлення своєї ідентичності7. Координація роботи з органами місцевого самоврядування8. Домедична допомога
Соціальна	<ol style="list-style-type: none">1. Здатність до соціальної взаємодії в умовах надзвичайних станів2. Здатність вчителя до соціалізації учнів в умовах дистанційного навчання3. Відчуття реальності та ставлення до життя4. Здатність продуктивно співпрацювати в групі та команді5. Здатність і можливість матеріально вирішувати питання6. Встановлення комунікацій7. Здатність змінювати власні переконання8. Здатність обмінюватись досвідом9. Мати активну соціальну позицію; проявляти гнучкість, вміння адаптуватись і визначати особисті цілі, розробляти й реалізовувати соціальні проекти10. Ризики та соціальна відповідальність за процес та результати

Культурна

1. Спілкування рідною та іншими мовами
2. Взаємоповага вчителя в колективі
3. Здатність конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу
4. Застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності
5. Здатність критично мислити й аналізувати потік інформації
6. Розуміння власного культурного світогляду; ставлення до культурних відмінностей; знання різних культурних методів і світоглядів; міжкультурні навички

Лідерська

1. Здатність об'єктивно реагувати на виклики сьогодення
2. Здатність до освітнього менеджменту
3. Здатність до навчання впродовж життя
4. Повага суспільства до вчителя
5. Набуття професійного досвіду та досвіду лідерства
6. Здатність до прийняття відповідальності
7. Вміння бути суспільно корисними та вміти об'єднувати навколо себе громадськість (вчитель першої та вищої категорії)
8. Психологічна стійкість та розвантаженість
9. Можливість самостійно без тиску приймати рішення
10. Організація колективу в умовах воєнного часу
11. Як учителю утримувати увагу учнів під час уроку
12. Креативне мислення та інноваційність, навички стратегічного планування
13. Удосконалення особистісних якостей педагогічного працівника
14. Здатність перетворювати ідеї на цінності для інших
15. Здатність бути лідером, здатність вміти організувати колектив на досягнення певних цілей
16. Здатність реалізовувати цілі, завдання, функції та технології лідерського управління, набувати професійного досвіду
17. Педагогічна спостережливність

Підприємницька

1. Здатність брати на себе відповідальність, розвивати в учнів здатність до підприємництва
2. Здатність тайм менеджмент
3. Здатність ефективно діяти в професійній діяльності
4. Робота з дітьми, які психічно травмовані
5. Здатність вирішувати проблеми в повсякденному житті
6. Вміння на практиці поєднувати підприємливість та педагогічну діяльність
7. Мультимедійні навички, диференційоване навчання
8. Здатність контактувати з іншими, співпрацювати, діяти в команді
9. Здатність створити власну справу
10. Критичне мислення, аналітичне мислення, вирішення проблем, творчість, робота в команді, вміння спілкування та проводити переговори, прийняття рішень, саморегуляція, стійкість
11. Уміння планувати й управляти проєктами, що мають культурну, соціальну або комерційну цінність
12. Працювати та організовувати, координувати співпрацю з міжнародними проєктами

Емоційно-етична

1. Знання про емпатію та її формування, вміння розуміти емоції іншої людини, долати стреси, взаємодіяти в різних ситуаціях, знати, як концентрувати увагу і стабілізувати свій емоційний стан. Такі вміння має опанувати вчитель і вміти навчити цього своїх учнів
2. Стійкість до стресів, здатність швидко реагувати під час надзвичайних ситуацій

Інформаційно-цифрова

1. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі
2. Медіаграмотність

Серед професійних компетентностей, які потребують розширення опису, респонденти зазначили такі, як: інклюзивна – 16,2 %, інформаційно-цифрова – 15,3 %, психологічна – 13,7 %, рефлексивна – 12,4 %, проєктувальна – 11 %, здатність до навчання впродовж життя – 11 %, емоційно-етична – 10,6 %, оцінювально-аналітична – 10,6 %, компетентність педагогічного партнерства – 10,3 %, прогностична – 10,3%, інноваційна – 9 %, предметно-методична – 8,8 %, здоров'язбережувальна – 7,9 %, мовно-комунікативна – 6,7 %, організаційна – 4,5 % (рис. 11) [5].

Усі інші респонденти зазначили, що розширення опису не потребує жодна професійна компетентність, варто було б скоротити наявні.

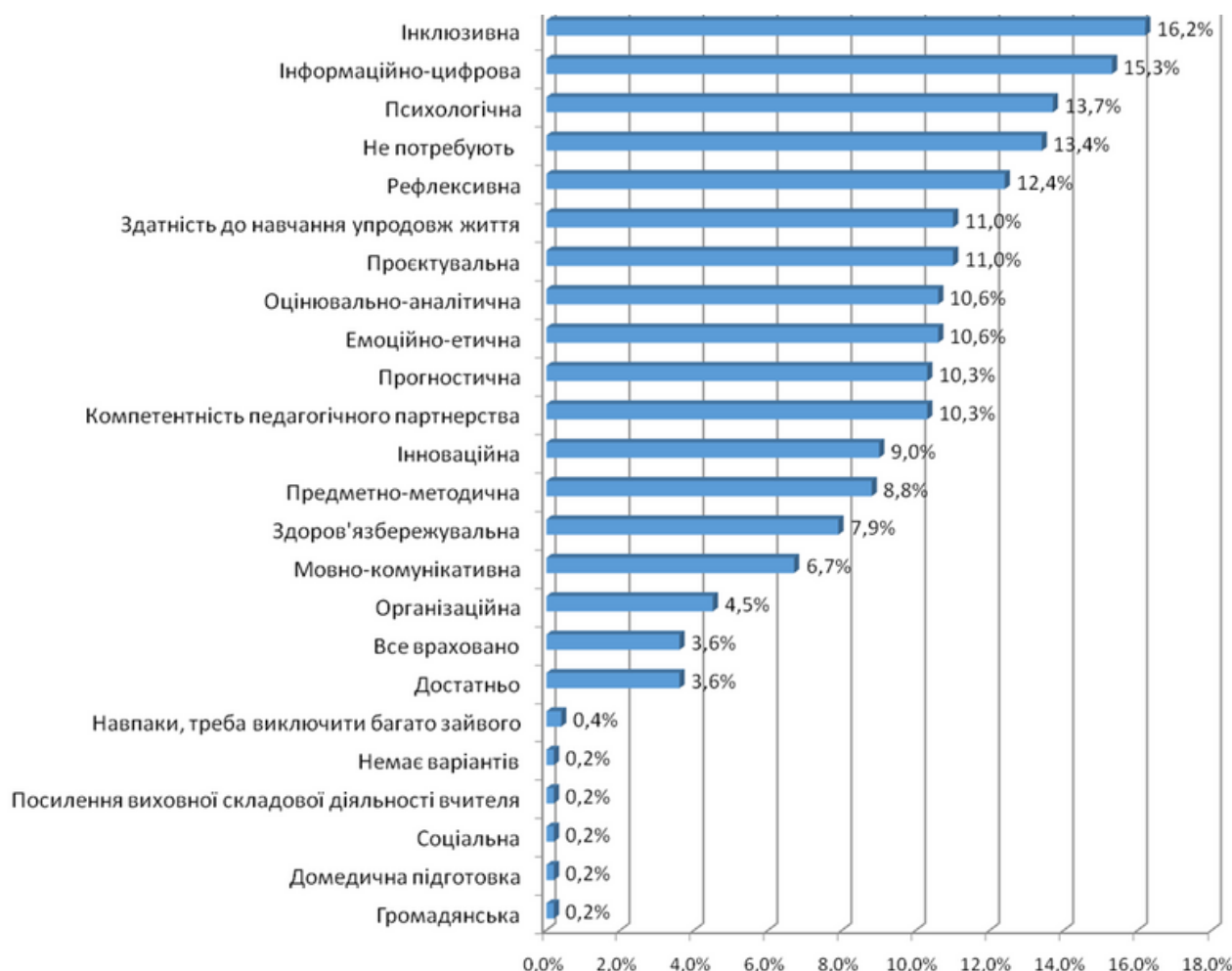

Рис. 11. Думка керівників ЗЗСО щодо розширення професійних компетентностей [6]

5. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.

6. Відповіді подано в авторському формулюванні респондентів.

Також, узагальнено інформацію щодо того, якими здатностями керівники ЗЗСО пропонують розширити зміст професійних компетентностей (табл. 2).

Таблиця 2

Перелік здатностей, якими необхідно розширити зміст професійних компетентностей

Компетентності	Здатності, якими необхідно розширити зміст професійних компетентностей (зі слів респондентів)
Мовно-комунікативна	<ol style="list-style-type: none">1. Патріотичне виховання2. Здатність комунікації3. Культура мовлення, чистота мови (без вживання суржику)4. Розвивати критичне мислення та творчі здібності5. Здатність спілкування з носіями мови
Предметно-методична	<ol style="list-style-type: none">1. Здатність відновлювати сили та витрачену енергію2. Інтерактивні педагогічні технології в освітньому просторі3. Здатність до впровадження передового педагогічного досвіду4. Перелік предметних навичок
Інформаційно-цифрова	<ol style="list-style-type: none">1. Мати здатність до використання різноманітних гаджетів в освітньому процесі2. Оволодіння педагогічним прогнозуванням, ефективного застосування в роботі цифрових компетентностей3. Володіння сучасними технологіями у сфері комп'ютерної грамотності4. Володіння предметом, який викладає вчитель та володіння інформаційними технологіями5. Мультимедійні навички6. Використовувати цифрові технології в освітньому процесі на високому рівні7. Інформаційна безпека8. Навички безпеки в інтернеті та кібербезпеку

Психологічна

1. Здатність формувати впевненість та захищеність.
2. Стресостійкість
3. Долати стреси
4. Здатність до роботи в стресових та нестандартних ситуаціях
5. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу, які постраждали внаслідок військової агресії РФ
6. Здатність надавати психологічну підтримку учасникам освітнього процесу під час війни
7. Робота з учнями, які мають прояви девіантної поведінки
8. Здатність знаходити й ефективно використовувати ресурси самовідновлення

Емоційно-етична

1. Формування якісної педагогічної практики
2. Вміння сприймати критику, толерантність
3. Уміння усвідомлювати й конструктивно реагувати на прояви емоцій без осуду
4. Знання типів та інтенсивності емоцій, причини їх виникнення, уміння усвідомлювати й конструктивно реагувати на прояви емоцій без осуду
5. Здатність усвідомлювати особисті відчуття
6. Однією з найважливіших нових компетентностей викладачів є пошук шляхів забезпечення актуальних соціальних взаємодій, які не просто об'єднують. Тепер ми більше звертаємо увагу на нових формах навчання та створення унікальних можливостей співпраці
7. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо)
8. У зв'язку з воєнним станом в Україні, учнівські, батьківські та вчительські колективи особливо потребують соціально-емоційної підтримки та психологічного розвантаження

Компетентність педагогічного партнерства

1. Співпраця з батьками
2. Психологічна безпека
3. Як навчити під час надання учню права вибору взяти на себе відповідальність
4. Особистий простір викладача, що створить умови для відновлення психоемоційного стану
5. Соціалізація
6. Уміння вирішувати проблеми, узгоджувати власні цілі та інтереси з іншими учасниками освітнього процесу

<p>Інклюзивна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сприймати учня таким, який він є 2. Співпраця з батьками учнів, які мають ООП 3. Які конкретно навички потрібні для роботи з дітьми з ООП 4. Толерантне спілкування. 5. Диференціація змісту навчальних програм 6. Здатність до педагогічної підтримки осіб з ООП 7. Вміння оцінювати дітей з ООП 8. Реалізація права дітей 9. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності 10. Урізноманітнення підходів до роботи з дітьми з ООП
<p>Проектувальна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність до створення навчальних, виховних проєктів. Громадського бюджету та ін. 2. Проектування розвитку вчителя 3. Формування проєктувальної компетентності 4. Здатність використовувати метод проєктів
<p>Прогностична</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вміння передбачати кінцевий результат 2. Здатність до стратегічного планування 3. Методи прогностичної компетенції та механізми оцінювально-аналітичної 4. Чітко розподіляти час 5. Визначення дидактичних засад формування прогностичної компетентності
<p>Організаційна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Раціональне використання навчального часу
<p>Оцінювально-аналітична</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатності отримувати аналітичні звіти чи то їх формувати 2. Діагностичні інструменти для вимірювання рівня сформованості компетентностей 3. Комплексне розв'язання проблем 4. Здатність швидко реагувати на будь-яку ситуацію 5. Здатність аналізу та синтезу 6. Здатність розробляти власну шкалу оцінювання 7. Здатність забезпечувати оцінювання та взаємооцінювання
<p>Інноваційна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Володіння ІКТ 2. Здатність до інновацій у рамках навчального предмета 3. Здатність до впровадження та використання в постійну практику інновацій в освіті

<p>Здатність до навчання впродовж життя</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Знання педагогічної теорії, уміння застосовувати в практичній діяльності 2. Постійно підвищувати свій рівень, займатись самоосвітою 3. Методичні практикуми 4. Застосування змісту на практиці
<p>Рефлексивна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність до адекватної самооцінки як професіонала 2. Подолання стереотипів 3. Здатність критично мислити, оцінювати свою професійну діяльність 4. Бути здатним навчати учнів здійснювати рефлексію 5. Вміння адекватно оцінити результати власної діяльності 6. Дослідницька діяльність, аналітичні уміння 7. Самоаналіз і інструменти до нього 8. Розвиток самооцінки та рефлексивних умінь вчителя
<p>Здоров'я-збережувальна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здійснювати просвітницьку роботу здорового способу життя власним прикладом 2. Збереження здоров'я педагога в умовах бюрократизму
<p>Громадянська</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відповідальність за вчинки

Керівникам ЗЗСО варто систематично працювати над тим, щоб ознайомити педагогів з можливостями, які для них відкриває професійний стандарт. Для цього в директорів та їхніх заступників мають бути відповідні інструменти, які допоможуть їм реалізувати означене завдання. Керівників ЗЗСО запитали про те, що їм допоможе ефективно використовувати в роботі професійний стандарт вчителя. Отримані результати відображають наступне:

- 62,2 % респондентів вважають, що помічними для них можуть бути методичні рекомендації для керівників ЗЗСО щодо використання в роботі професійного стандарту вчителя;
- 52,1 % вважають, що для того, щоб ефективно використовувати в роботі професійний стандарт необхідно мати діагностичні інструменти для вимірювання рівня сформованості загальних та професійних компетентностей вчителів;

- 37,8 % заявили про потребу в інформаційно-ресурсному забезпеченні (вебресурси);
- 31,9 % – зазначили про інформаційні матеріали для проведення пропедевтичної роботи серед педагогів закладу освіти [7].

Серед іншого, респонденти зазначили про посилення вимог до якості шкільної освіти та професійної діяльності вчителя, безперебійну і якісну роботу Інтернету, наявність сучасного комп'ютерного обладнання та підкріплення професійного стандарту вчителя гідною заробітною платою (рис. 12).

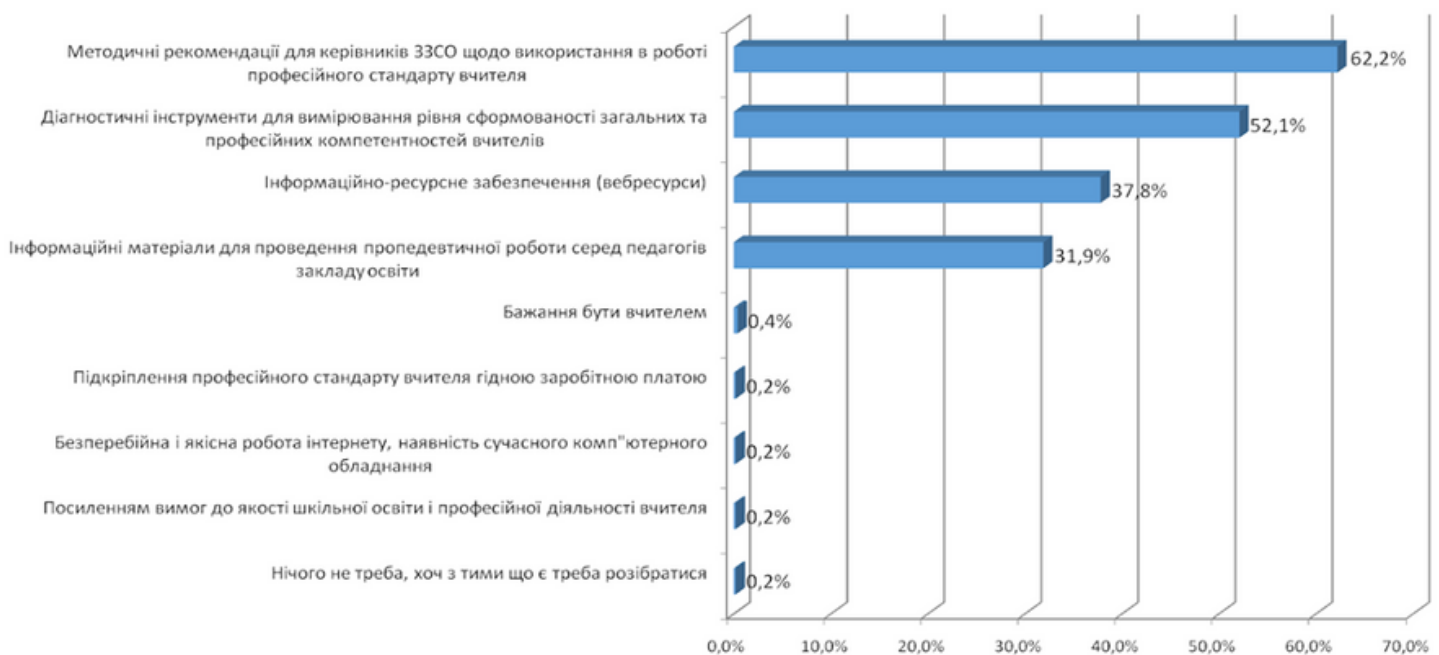

Рис. 12. Чинники / інструменти, які допоможуть ефективно використовувати професійний стандарт вчителя керівниками ЗЗСО [8]

7. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.
 8. Відповіді подано в авторському формулюванні респондентів.

Результати опитування педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти

В опитуванні щодо застосування професійного стандарту вчителя взяло участь 7 062 педагогічних працівників ЗЗСО, з яких 6 567 (93 %) представники жіночої статі, 495 (7 %) – чоловічої.

Серед педагогічних працівників, які взяли участь у дослідженні, 61,2% – склали вчителі-предметники, 30,1% – вчителі початкових класів, 8,75% – інші учасники, такі як асистент вчителя, практичний психолог, вихователь групи продовженого дня, педагог-організатор, соціальний педагог, вчитель-логопед, педагог-організатор та ін. (рис.13).

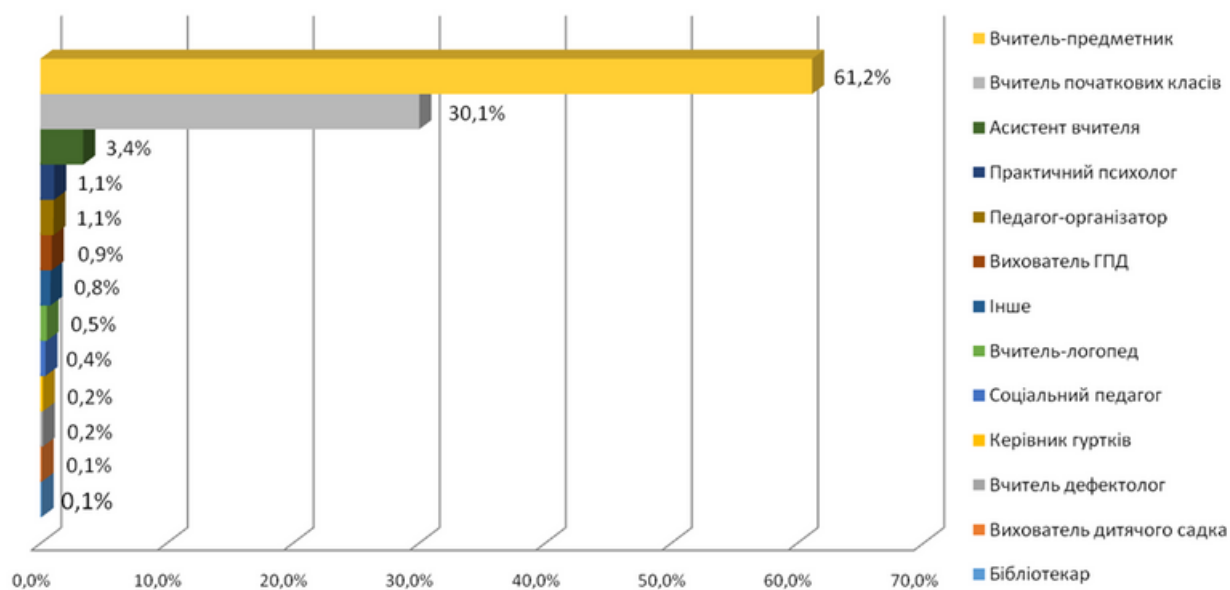

Рис. 13. Перелік посад педагогічних працівників ЗЗСО, які взяли участь в опитуванні

Водночас із загальною кількістю (7 062) опитаних педагогів – 5,3% мають стаж педагогічної діяльності до 3 років, 4,4% – до 5 років, 10,7% – до 10 років, 33,4% – до 20 років. Найбільшу кількість учасників опитування (46,2%) становили ті, які мають 30 і більше років педагогічної діяльності (рис. 14).

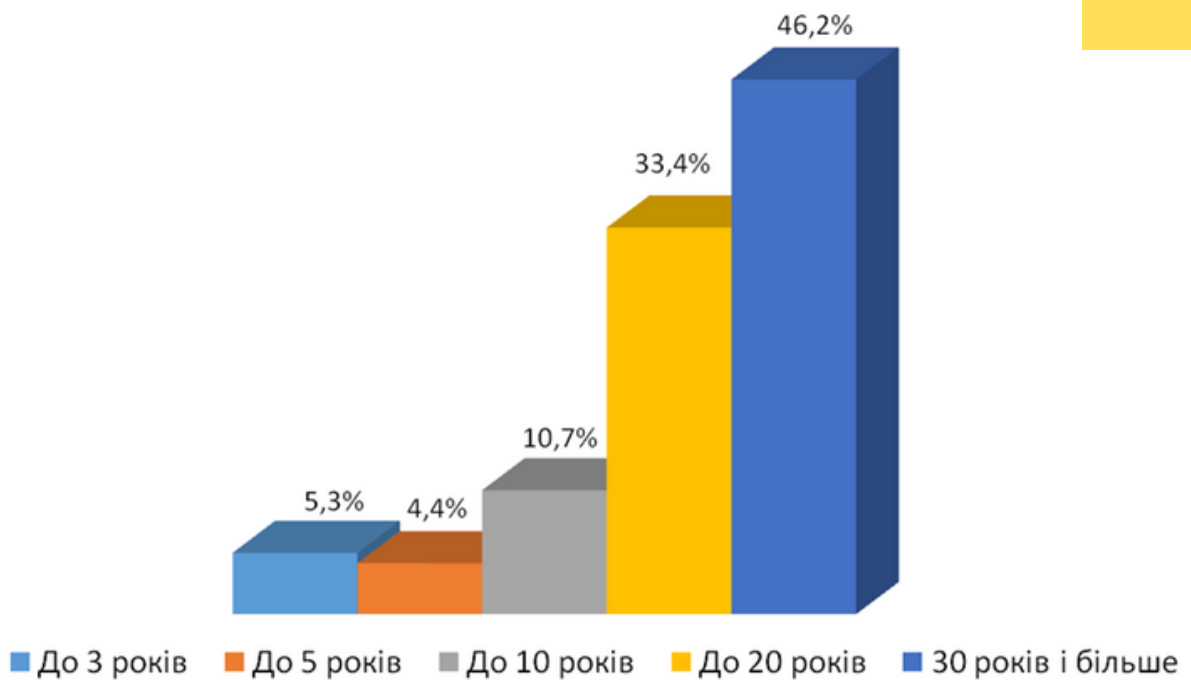

Рис. 14. Стаж педагогічної роботи педагогічних працівників ЗЗСО

Найбільшу кількість анкет отримано від педагогічних працівників, які впроваджують свою педагогічну діяльність у ЗЗСО Донецької – 15,8 %; Сумської – 13,8 %; Одеської – 9,4 %; Вінницької – 8,4 %; Полтавської – 7,8 % областей (рис. 15).

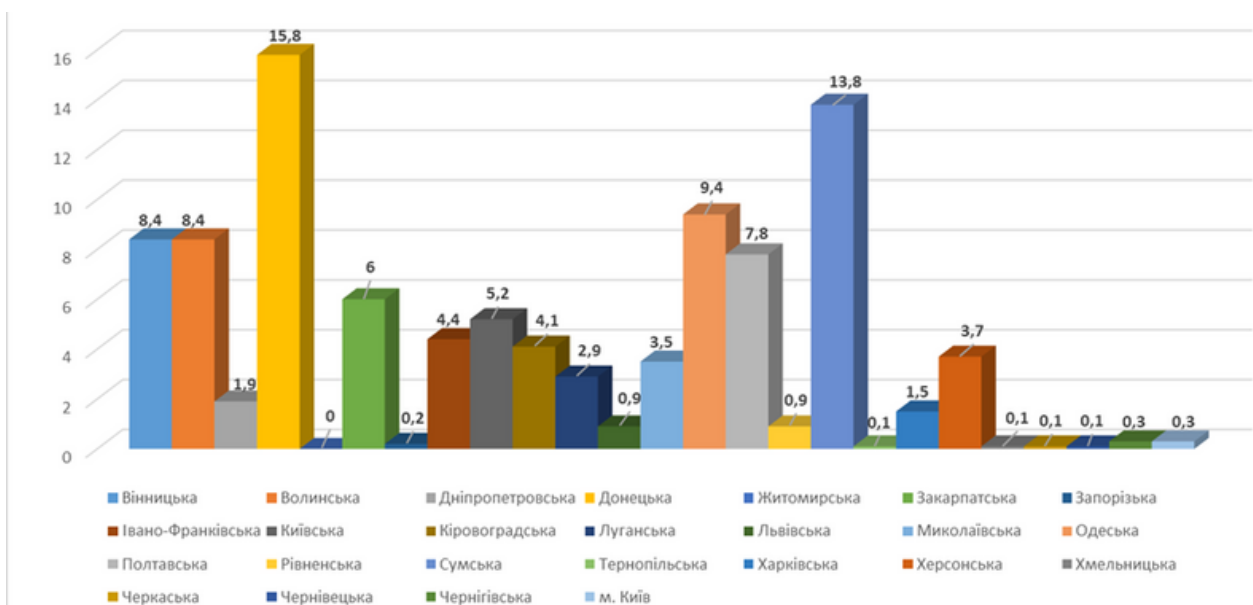
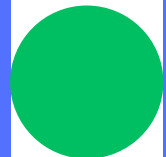

Рис. 15. Географія педагогічних працівників ЗЗСО, які взяли участь в опитуванні (у %)

Результати аналізу даних, отриманих під час опитування, дозволили розкрити особливості використання педагогічними працівниками професійного стандарту вчителя. З метою цього, педагогам було запропоновано відповісти на ряд питань анкети. Питання «Чи застосовуєте Ви у своїй роботі професійний стандарт вчителя?» отримало такі відповіді: 6841 (96,9%) педагогів ЗЗСО відповіли – так. У той же час, 158 (2,2%) осіб вказали, що не розуміють, як використовувати цей документ у своїй роботі, тоді як 63 (0,9%) особи зазначили, що взагалі не використовують його (рис. 16).

Рис. 16. Використання педагогічними працівниками ЗЗСО професійного стандарту вчителя

Позитивним є те, що переважна більшість вчителів звертається у своїй діяльності до професійного стандарту. Так, зокрема, найбільша кількість респондентів – 80 % використовують його для аналізу власної педагогічної діяльності на відповідність вимогам професійного стандарту, 46,7 % педагогів використовують професійний стандарт як орієнтир під час вибору програм та напрямів підвищення кваліфікації, 33,7 % зазначили, що використовують професійний стандарт під час підготовки до атестації/сертифікації, 7,1 % вказали, що використовують цей документ під час педагогічного наставництва (у роботі як педагог-наставник) [9].

9. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.

Серед інших відповідей були:

- в усіх зазначених випадках;
- для інформації, що має вміти та знати вчитель;
- для оптимізації освітнього процесу;
- при плануванні та проведенні засідань методичного осередку;
- визначення пріоритетів для власного професійного розвитку.

Простежуємо суголосся у відповідях педагогів та керівників ЗЗСО щодо повноти переліку загальних компетентностей у професійному стандарті вчителя. Так, 77,9% опитаних респондентів вважають, що перелік загальних компетентностей у професійному стандарті є повним та достатнім, 6,9% зазначили, що цей перелік потребує розширення, а 15,2% – що він потребує скорочення та/або об'єднання окремих компетентностей (рис. 17).

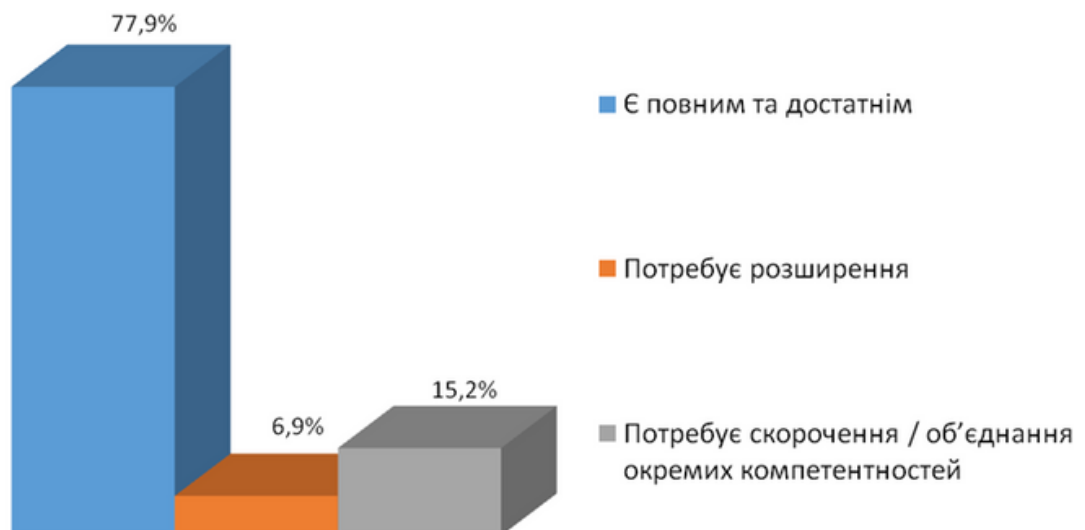

Рис. 17. Думка вчителів щодо наявного переліку загальних компетентностей у професійному стандарті вчителя

Важливими для аналізу були відповіді педагогів ЗЗСО на запитання відкритого типу. Наприклад, на запитання «Вкажіть, які загальні компетентності необхідно додати до професійного стандарту» 58% респондентів відповіли, що не вбачають потреби в додаванні компетентностей. Інші відповіді розподілилися таким чином: 5% вважають за потрібне додати соціальну компетентність, 4% називають компетентність у галузі ІКТ, культурну та громадянську. Також було запропоновано враховувати патріотичну, професійну, фінансову, релігійну (духовну), економічну, екологічну тощо (рис. 18).

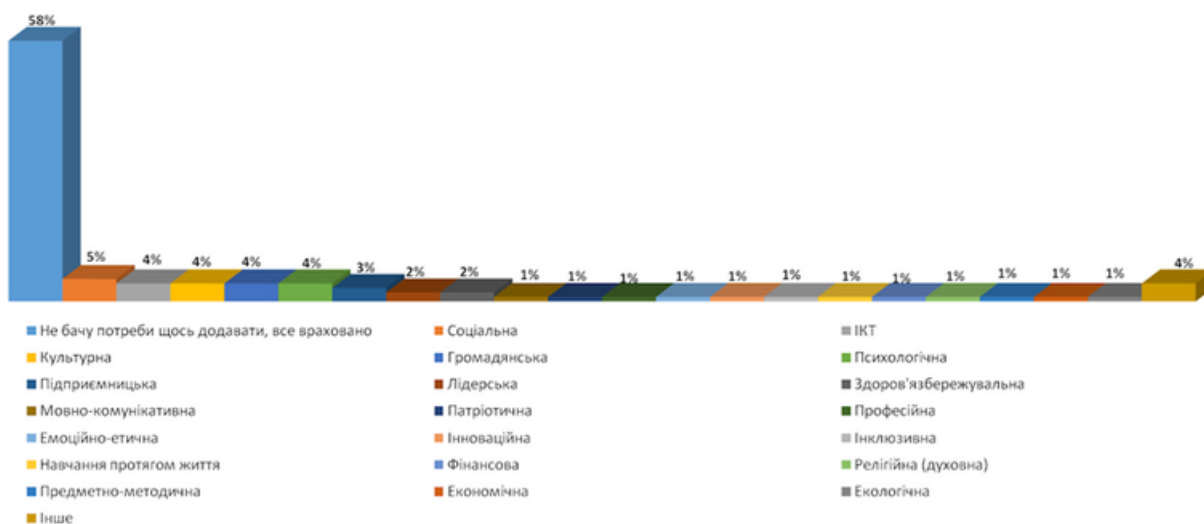

Рис. 18. Думка вчителів щодо розширення наявного переліку загальних компетентностей у професійному стандарті вчителя

Наведені результати свідчать про те, що педагоги ЗЗСО в цілому обізнані з переліком та описом загальних компетентностей, що визначені в професійному стандарті вчителя. Проте, трапляються випадки, коли педагоги пропонують додати до переліку загальних компетентностей ті, що вже в ньому є (соціальна і громадянська). Такий результат свідчить про потребу в запровадженні системної роботи щодо ознайомлення педагогів зі змістом та структурою професійного стандарту, зокрема й у частині сутності загальних компетентностей.

На запитання анкети «Вкажіть, які загальні компетентності необхідно вилучити або об'єднати з іншими» відповіді розподілилися наступним чином [10]: вилучити із професійного стандарту підприємницьку компетентність пропонують 31,5% опитаних педагогів, соціальну – 24,7%, лідерську – 24,6%, громадянську – 20,2%, культурну – 12%. Пропозицію щодо об'єднання компетентностей висловили 0,5% респондентів, проте не зазначили, які саме компетентності необхідно об'єднати.

Можемо припустити, що педагоги пропонують вилучити із професійного стандарту названі вище компетентності, оскільки мають труднощі з розумінням їх сутності чи/або особливостями застосування під час виконання трудових функцій. Підтвердженням означеної тези можуть слугувати їхні відповіді на запитання анкети щодо розширення в професійному стандарті опису окремих загальних компетентностей, де педагогічні працівники вказують на потребу розширення вже названих компетентностей.

10. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей

Зазначимо, що серед опитаних педагогів ЗЗСО 28 % вказали, що підприємницька компетентність потребує розширення опису. 21,2 % вважають, що необхідно розширити соціальну, 20,8 % назвали культурну, 20,5 % – громадянську, 19,7 % – лідерську компетентності (рис. 19) [11].

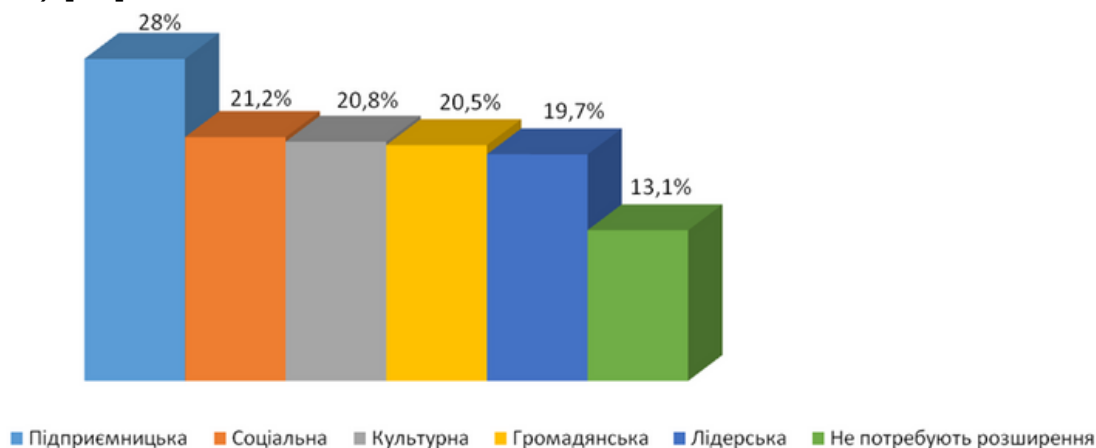

Рис. 19. Думка вчителів ЗЗСО щодо розширення опису загальних компетентностей професійного стандарту вчителя

Результати відповідей респондентів на відкрите запитання «Вкажіть здатності, якими необхідно розширити зміст обраних Вами загальних компетентностей» представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Перелік здатностей, якими необхідно розширити зміст загальних компетентностей

Компетентності	Здатності, якими необхідно розширити зміст загальних компетентностей (зі слів респондентів)
Підприємницька	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фінансова грамотність. 2. Здатність організувати власну та колективну діяльність, здатність оцінити власні професійні можливості, здатність співвідносити свої здібності з існуючими проблемами. 3. Здатність вміти залучити можливу спонсорську допомогу. 4. Здатність ефективно діяти в професійній діяльності або особистісних сферах життя. 5. Здатність планувати, організувати та визначати ключові показники ефективності відповідно до визначених завдань. 6. Здатність реалізувати власні інноваційні ідеї, передбачати ризики й нести відповідальність. 7. Раціональне керування фінансами.

11. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.

8. Вміння генерувати нові ідеї та ініціативи, втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства й держави.
9. Здатність бути затребуваним на ринку праці, пропонувати власні знання як послугу.
10. Уміння аналізувати ситуацію на ринку праці, діяти відповідно до особистої та суспільної вигоди, володіти етикою трудових і громадських взаємин.
11. Здатність розв'язувати фінансові задачі.

Соціальна

1. Психологічна стійкість.
2. Soft skills.
3. Здатність до міжособистісної взаємодії зі здобувачами освіти різних вікових категорій.
4. Уміти відповідати за свої слова та дії. Знати власні права та виконувати обов'язки, власним прикладом мотивуючи інших робити так само.
5. Здатність регулювати лідерсько-партнерські відносини з колегами.
6. Здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі та функції в колективі.
7. Здатність мотивувати людей рухатися до спільної мети.
8. Здатність усвідомлювати внутрішні стани, ефективно управляти часом та інформацією, конструктивно працювати з іншими людьми, залишатися стійкими й керувати власним навчанням та кар'єрою.
9. Уміння давати оцінку своїй роботі та аналізувати роботу інших.
10. Здатність розробляти й реалізовувати соціальні проекти, співпрацювати в команді, взаємодіяти з колегами, виконуючи різні ролі.
11. Робота з громадськими організаціями.
12. Уміння знаходити інформацію в будь-якій ситуації та будувати свою поведінку для досягнення поставленої мети.
13. Здатність до діалогу з різними соціальними групами.
14. Здатність до адаптації, співпраці, контролю над ситуацією; сукупність базових особистісних характеристик, які детермінують ефективність дій у трудовій діяльності та в інших ситуаціях.

Культурна

1. Здатність виявляти повагу до культур інших національностей.
2. Здатність до самовираження у сфері культури.
3. Вміння аналізувати події навколишнього життя, робити логічні висновки, співчувати оточуючим, займати активну життєву позицію.
4. Здатність до взаємодії з іншими в різних соціальних ситуаціях.
5. Здатність взаємодіяти на засадах партнерства.
6. Здатність оцінювати сучасні твори мистецтва.
7. Організувати та створювати моделі толерантної поведінки, орієнтуватися в культурному та духовному контексті українського суспільства.

Громадянська

1. Здатність захищати права, потреби, інтереси людини.
2. Здатність поважати думку інших, приймати її такою, яка вона є.
3. Здатність людини активно, відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства.
4. Здатність відстоювати державні інтереси.
5. Здатність адаптуватися до викликів воєнного стану.
6. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина.
7. Здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми в суспільних інтересах, зокрема щодо сталого розвитку суспільства.
8. Здатність свідомого патріотизму.

Лідерська

1. Здатність раціонально планувати час, оптимально визначати пріоритетність поставлених задач, відстоювати власні психологічні кордони.
2. Здатність регулювати лідерсько-партнерські відносини з колегами.
3. Здатність управляти з орієнтацією на результат, аналітичне мислення, ефективна комунікація, дотримання принципів публічного управління.
4. Здатність управляти собою, розвивати навички ефективної взаємодії.
5. Здатність приймати рішення, уміння ризикувати.
6. Здатність розв'язувати комплексні проблеми.

Інклюзивна	1.Здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища.
Здоров'я-збережувальна	1. Формування в учнів культури здорового способу життя.
Психологічна	1.Вміння організувати пізнавальну діяльність учнів згідно з їхніми психологічним особливостям.
Емоційно-етична	1.Здатність до відновлення власного емоційного стану та працездатності.
Педагогічне партнерство	1.Здатність залучати громадські організації до освітнього процесу на засадах партнерства.

Зазначимо, що 13,1% респондентів відповіли, що немає потреби розширювати опис компетентностей, бо вони в професійному стандарті розписані достатньо.

Задля ефективного застосування професійного стандарту важливо, щоб педагогічні працівники розуміли сутність професійних компетентностей, та як саме вони впливають на виконання трудових дій. Одне із запитань анкети передбачало вивчення думки педагогічних працівників щодо потреби в розширенні опису професійних компетентностей, що визначені в професійному стандарті.

Відповіді респондентів розподілилися наступним чином (рис. 20) [12]:

- інклюзивна – 22,5 %;
- психологічна – 19,4 %;
- інформаційно-цифрова – 15,9 %;
- емоційно-етична – 15,2 %;
- інноваційна - 14,8 %
- здатність до навчання впродовж життя - 13,6 %;

- мовно-комунікативна – 13,3 %;
- здоров'язбережувальна – 12,9 %;
- проєктувальна 10,8 %;
- предметно-методична – 10,3 %;
- прогностична – 10,2 %;
- оцінювальна-аналітична – 9,4 %;
- компетентність педагогічного партнерства – 9,3 %;
- рефлексивна – 9,2 %;
- організаційна – 4,7 %.

12 Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.

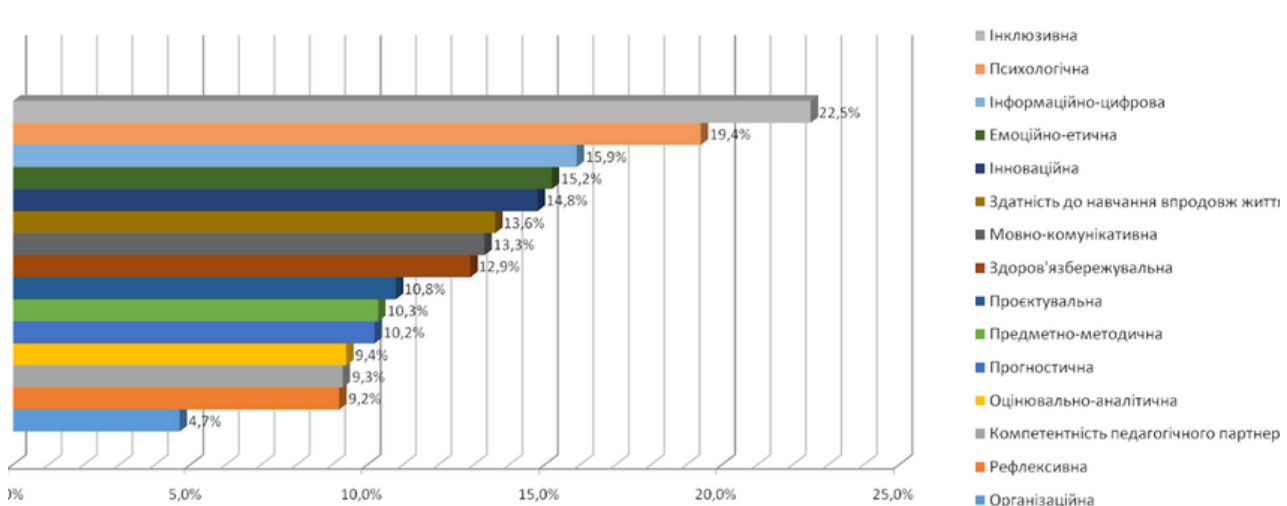

Рис. 20. Думка вчителів ЗЗСО про компетентності, які потребують розширення

Отримані дані свідчать, що кожна компетентність, яка включена в професійний стандарт вчителя, фактично потребує додаткового розширення опису. Особливо в цьому аспекті виявилася інклюзивна компетентність, сутність якої стала найбільш незрозумілою для педагогічних працівників і саме вона та потребує ретельного розгляду та розширення свого опису. У свою чергу, 5,8 % відсотків респондентів наголосили на тому, що жодна із представлених компетентностей не потребує розширення.

У контексті реалізації завдань, що що вирішувалися під час опитування, результати, отримані під час відповідей педагогів на наступне запитання анкети: «Вкажіть здатності, якими необхідно розширити зміст обраних Вами професійних компетентностей», викликають особливий інтерес. Узагальнені відповіді, що надали педагогічні працівники, представлено у таблиці 4.

Перелік здатностей, якими необхідно розширити зміст професійних компетентностей

Компетентності	Здатності, якими необхідно розширити зміст професійних компетентностей (зі слів респондентів)
Мовно-комунікативна	<ol style="list-style-type: none"> 1.Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. 2.Здатність до вдосконалення рівня володіння державною мовою, іноземною мовою. 3.Здатність до вибору комунікативно виправданих мовних засобів в умовах диверсифікації освіти.
Предметно-методична	<ol style="list-style-type: none"> 1.Здатність використовувати в професійній діяльності систему методичних знань, проводити навчання ефективно. 2.Здатність використовувати методи, засоби та способи для всебічного розвитку учнів.
Інформаційно-цифрова	<ol style="list-style-type: none"> 1.Здатність до використання інтерактивних технологій навчання. 2.Здатність до раціонального використання цифрових технологій та протидії виникненню цифрової залежності, дотримання правил академічної доброчесності. 3.Здатність до використання цифрових технологій та сервісів. 4.Здатність ефективно інтегрувати цифрові технології в методи навчання та плани уроків.
Психологічна	<ol style="list-style-type: none"> 1.Здатність надавати психологічну підтримку в стресових ситуаціях. 2.Здатність протистояти викликам сучасності. 3.Здатність адаптуватись у новому освітньому середовищі в умовах воєнного стану. 4.Здатність формувати мотивацію учнів в умовах війни. 5.Здатність адекватно оцінювати власні здібності, можливості, емоційні стани. 6.Здатність до психологічного відновлення. 7.Здатність до самооцінки свого ментального здоров'я. 8.Здатність до розвитку емоційного інтелекту, ненасильницької комунікації.

<p>Емоційно-етична</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність спілкуватись з учнями на теми поза програмою. 2. Здатність керувати власним емоційними станами. 3. Здатність враховувати емоційний стан учнів-ВПО, надавати емоційно-психологічну підтримку, враховуючи індивідуальні особливості.
<p>Інклюзивна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність застосовувати відповідні психолого-педагогічні знання в нестандартних ситуаціях інклюзивного навчання. 2. Здатність виконувати професійні функції в процесі інклюзивного навчання.
<p>Здоров'я збережувальна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність здійснювати профілактично-просвітницьку роботу щодо превентивної дітей. 2. Здатність до збереження ментального здоров'я. 3. Здатність використовувати здоров'язбережувальні технології у всіх сферах життя. 4. Здатність до стресостійкості та збереження психічного і фізичного здоров'я при виконанні професійних обов'язків. 5. Здатність запобігати професійному вигоранню.
<p>Проектувальна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність застосовувати нові ідеї та технології в проєктах для покращення результатів навчання. 2. Здатність проєктувати освітню діяльність на уроках.
<p>Інноваційна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність залучати батьків до освітнього процесу. 2. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем. 3. Здатність планувати освітній процес з урахуванням інноваційних програм, які вже пройшли апробацію. 4. Здатність організовувати різні види та форми навчальної та пізнавальної діяльності учнів.
<p>Здатність до навчання впродовж життя</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність навчатися заради використання набутих знань у повсякденному житті. 2. Здатність визначати траєкторію власного професійного розвитку.

Рефлексивна

1. Здатність приймати рішення, продукувати ідеї, рефлексувати.
2. Здатність до адекватного реагування на критику.
3. Здатність до глибокої об'єктивної оцінки своїх професійних умінь і результатів роботи.
4. Здатність застосовувати власний досвід у нестандартних ситуаціях.
5. Здатність до самопізнання.

Розширення опису не потребує жодна компетентність, про це зазначили 9,2 % респондентів

Зазначимо, що надані респондентами відповіді, які подані в таблиці 4, засвідчують потребу педагогів у формуванні здатностей, що спрямовані на збереження власного ментального здоров'я. Також виділяється потреба в професійному розвитку задля забезпечення якості освітнього процесу в умовах суспільних та освітніх змін.

Відповіді на запитання «Вкажіть, що може допомогти Вам ефективно використовувати в роботі професійний стандарт вчителя» розподілилися таким чином (рис. 21 [13], табл. 5): методичні рекомендації щодо використання в роботі професійного стандарту вчителя обрали 59,2% респондентів; вебінарам та консультаціям надали перевагу 48% опитаних, електронні та друковані інформаційні матеріали є вибором 38,8% респондентів; інформаційно-ресурсне забезпечення (вебресурси) – 38,6%; рекомендації щодо планування траєкторії професійного розвитку відповідно до вимог професійного стандарту вчителя – 22,4%; навчання за типовими програмами підвищення кваліфікації щодо імплементації професійного стандарту – 19%; анкету самооцінювання власної професійної діяльності, розроблену з урахуванням вимог професійного стандарту обрали 16,9%.

Деякі респонденти вказали власні варіанти відповідей, серед яких – практичні поради фахівців, власний досвід, тезисний посібник (коментатор).

13. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.

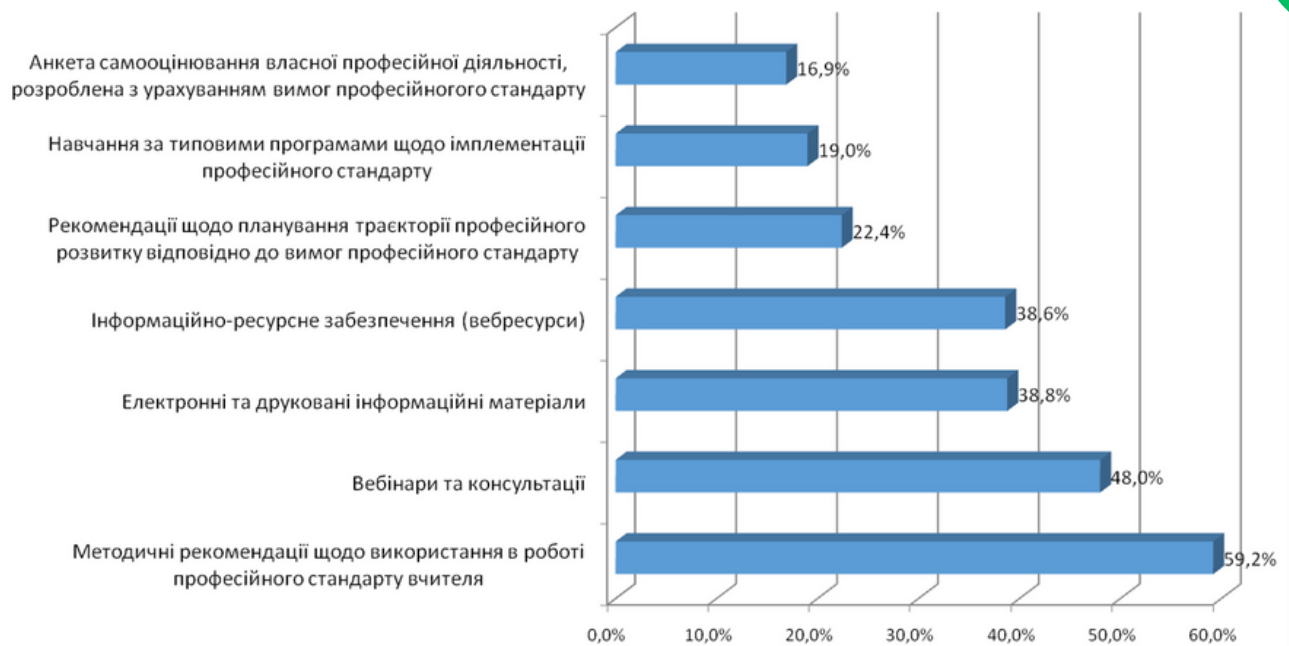

Рис. 21. Чинники / інструменти, які допоможуть ефективно використовувати професійний стандарт вчителя педагогами ЗЗСО

Таблиця 5

**Відповіді педагогічних працівників ЗЗСО на запитання:
«Вкажіть, що може допомогти вам ефективно використовувати в
роботі професійний стандарт вчителя»**

Вкажіть, що може допомогти вам ефективно використовувати в роботі професійний стандарт вчителя:	К-сть
Методичні рекомендації щодо використання в роботі професійного стандарту вчителя	4180
Вебінари та консультації	3392
Електронні та друківані інформаційні матеріали	2740
Інформаційно-ресурсне забезпечення (вебресурси)	2725
Рекомендації щодо планування траєкторії професійного розвитку відповідно до вимог професійного стандарту вчителя	1582

Навчання за типовими програмами підвищення кваліфікації щодо імплементації професійного стандарту

1342

Анкета самооцінювання власної професійної діяльності, розроблена з урахуванням вимог професійного стандарту

1197

Інше:

1. Простий тезисний посібник – коментатор

2. Зменшити навантаження – дуже багато звітності!

3. Фінансування

4. Власний досвід

5. Взаємопов'язаність професійного стандарту та атестації педагогічних працівників. Атестація має відбуватися згідно із вдосконаленням педагогами своїх компетентностей і це має бути чітко визначене в Положенні про атестацію

6. Практичні поради фахівців

7. Скорочення його до 3–5 сторінок. Коротко, чітко, зрозуміло. Його читати складно, не те що усвідомлювати. Налили води три відра ні про що

8. Практичні зразки колег щодо впровадження стандарту

9. Більш прозора система оцінювання досягнень педагога, не прив'язана до закладу, де він працює, а могла бути б оцінена іншими фахівцями, щоб не виникало суперечливих ситуацій

Результати опитування фахівців центрів професійного розвитку педагогічних працівників

У дослідженні взяли участь 132 фахівці центрів професійного розвитку педагогічних працівників. З яких 93,9% учасників є представниками жіночої статі, 6,1% – чоловічої. Найбільший відсоток опитаних (59,8%) склали консультанти центрів, 35,6% – директори центрів, 4,5% – психологи центрів (рис. 22).

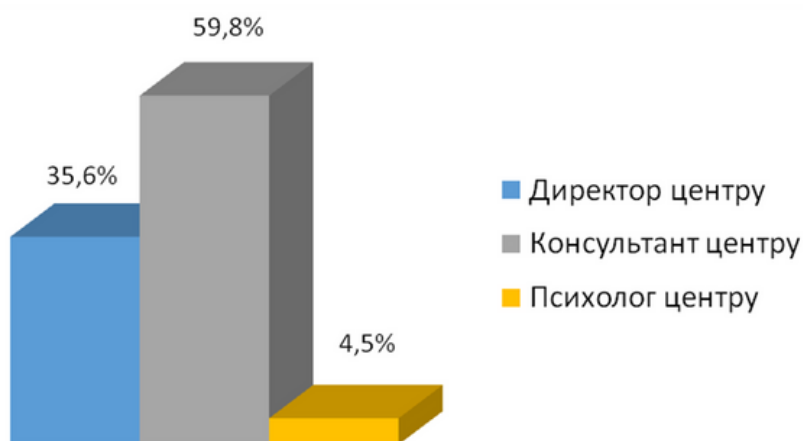

Рис. 22. Перелік посад працівників центрів, які взяли участь в опитуванні

Найбільшу кількість анкет отримано від центрів, що функціонують у: Київській – 15,9%, Сумській – 11,4%, Волинській – 11,4%, Донецькій – 10,6%, Одеській – 9,1%, Вінницькій – 8,3%, Миколаївській – 6,8% областях (рис. 23).

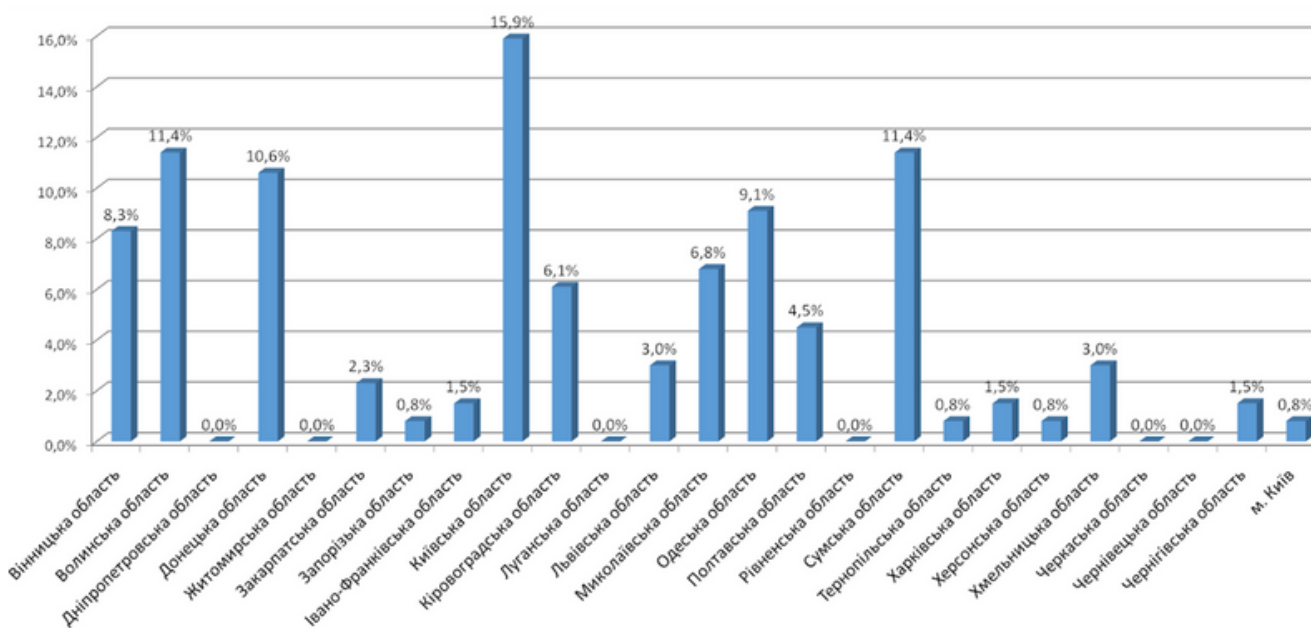

Рис. 23. Географія розташування центрів професійного розвитку педагогічних працівників, що взяли участь у дослідженні

Майже всі учасники цієї цільової групи, а це 98,5 %, використовують у своїй роботі професійний стандарт учителя. Лише 1,5 % зазначили про те, що не використовують та/або взагалі не розуміють, як застосовувати його у професійній діяльності (рис. 24).

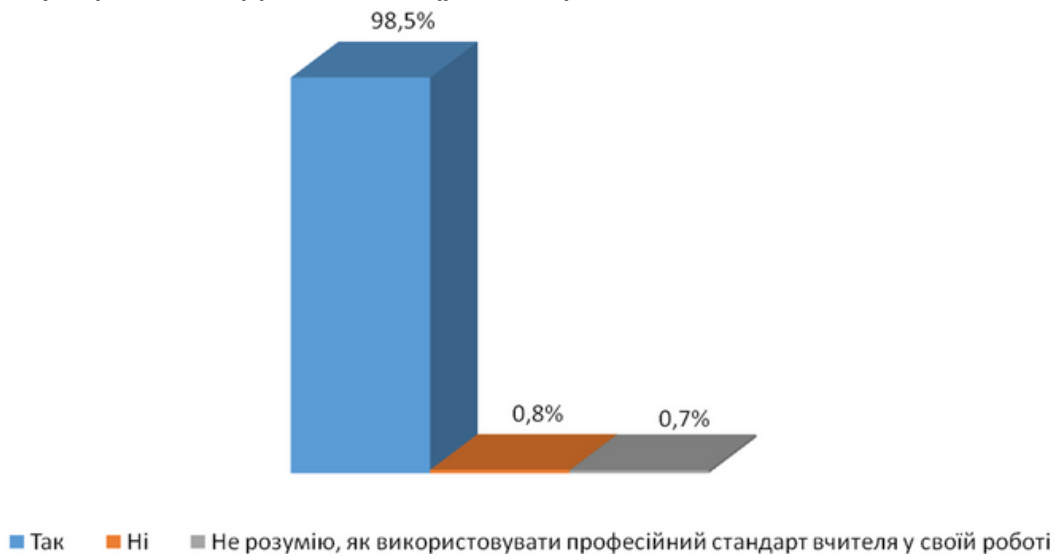

Рис. 24. Використання професійного стандарту вчителя працівниками центрів

Узагальнення результатів опитування дало можливість з'ясувати мету з якою фахівці центрів застосовують у своїй роботі професійний стандарт вчителя. Так, 87,1 % респондентів зазначили, що використовують цей документ задля того, щоб допомогти вчителям спланувати траєкторію професійного розвитку; 49,2 % – для розроблення інструментарію, що є помічним для вчителів у проведенні самооцінювання; 47,7 % фахівців центрів використовують його з метою формування бази даних програм підвищення кваліфікації, інших джерел інформації (вебресурси), необхідних для професійного розвитку вчителів [14].

Серед інших відповідей були:

- під час атестаційних заходів;
- під час планування діяльності центрів;
- під час проведення консультацій, тренінгів.

У контексті дослідження важливою є думка фахівців центрів щодо повноти переліку наявних у професійному стандарті загальних компетентностей. На думку 76,5 % опитаних фахівців центру перелік загальних компетентностей у професійному стандарті є повним та достатнім, 15,2 % респондентів вбачають потребу в скороченні та/або об'єднанні окремих компетентностей, у той час, як 8,3 % вважають, що цей перелік потребує розширення (рис. 25).

14. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.

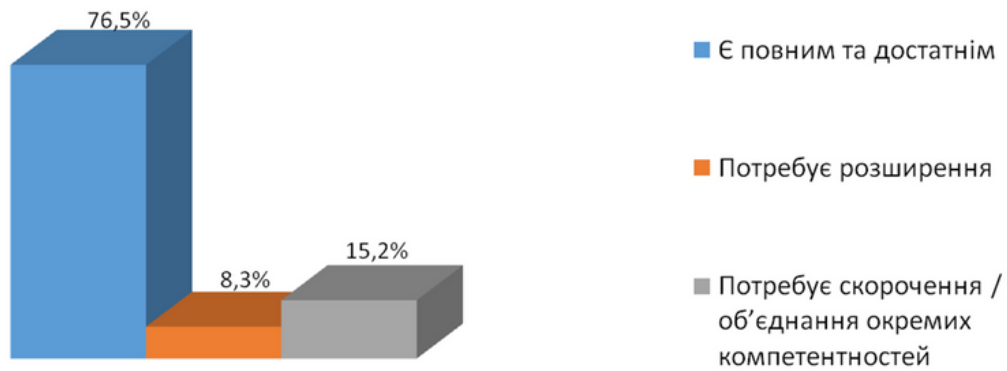

Рис. 25. Думка фахівців центрів про наявний перелік загальних компетентностей

Вивчення даних анкет дало можливість констатувати, що 58% опитаних фахівців центрів вважають, що перелік загальних компетентностей не потребує розширення. Решта учасників опитування зазначили, що до наявного переліку загальних компетентностей професійного стандарту необхідно додати такі компетентності як: громадянська, культурна, лідерська, психологічна, саморозвиток та здатність до навчання впродовж життя тощо (рис. 26).

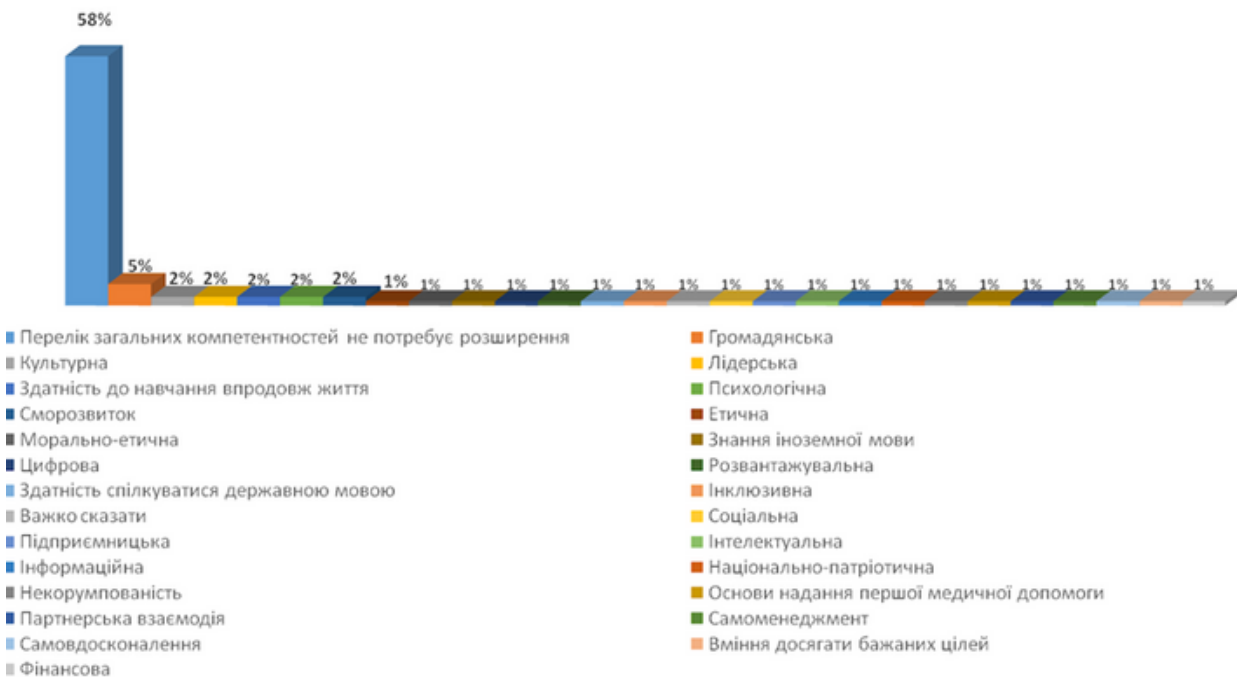

Рис. 26. Компетентності, які необхідно додати до професійного стандарту вчителя на думку фахівців центрів

Результати, що подані на рис. 26, дають підстави для висновку про те, що вочевидь, фахівці центрів, даючи відповідь на запитання анкети: “Вкажіть, які загальні компетентності необхідно додати до професійного стандарту”, висловлювали думку про необхідність розширення опису таких компетентностей як: громадянська, культурна, лідерська, оскільки вони вже представлені у професійному стандарті.

Натомість 73,9% респондентів акцентували увагу на необхідності вилучення деяких загальних компетентностей з переліку, а саме: соціальної (18,9%), громадянської (18,2%), підприємницької (17,4%), лідерської (13,6%), та культурної (8,3%). Однак 26,1% фахівців центрів не бачать потреби вилучати або об'єднувати ці загальні компетентності з іншими [15].

На запитання про те, які загальні компетентності потребують розширення опису, 13,6% фахівців Центрів вибрали громадянську, 8,3% – соціальну, 22,7% – підприємницьку, 12,1% – лідерську, і 8,3% – соціальну компетентності. Інші респонденти вважають, що жодна з компетентностей не потребує розширення опису [16].

Важливо, що учасники опитування не лише вказували на те, які загальні компетентності потребують розширення опису, а й деталізували якими саме здатностями необхідно їх доповнити. У таблиці 6 представлено відповіді фахівців центрів, що найчастіше мали місце під час відповіді на запитання: «Вкажіть здатності, якими необхідно розширити зміст обраних Вами професійних компетентностей».

Таблиця 6

Перелік здатностей, якими необхідно розширити зміст загальних компетентностей

Компетентності	Здатності, якими необхідно розширити зміст загальних компетентностей (зі слів респондентів)
Громадянська	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виховувати громадянина патріота 2. Здатність спілкуватися 3. Патріотизм, виховання любові до України 4. Здатність до емпатії 5. Дескрипторами з рамки компетентностей для культури демократії 6. Бути патріотом своєї держави 7. Здатність до життя в соціумі, дотримання прав та свобод, здатність у спілкуванні та партнерській взаємодії, здатність до висловлювання власної думки та вміння вести за собою, підприємливість та творчість, креативність, активна громадянська позиція 8. Відстоювання своєї власних громадянських позицій

15. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.

16. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.

Соціальна	<ol style="list-style-type: none"> 1.Здатність встановлювати доброзичливі міжособистісні відносини, гнучкість поведінки в соціальних ситуаціях 2.Здатність спілкування 3.ЗК.02, зокрема, характеризує взаємодію з людьми різних професій, а не враховує взаємодію з людьми різного віку, гендеру тощо 4.Можливість формування загальних принципів взаємодії в т.ч. і до культурної спадщини 5.Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу
Лідерська	<ol style="list-style-type: none"> 1.Розвиток когнітивного компонента лідерської компетентності 2.Чітко визначити, що саме необхідно вчителю 3.Ініціативність, висока самооцінка 4.Здатність виходити за межу системи: урок-клас-школа
Підприємницька	<ol style="list-style-type: none"> 1.Володіння іноземною мовою 2.Вміння педагога презентувати свій досвід 3.Здатність керуватися м'якими навичками 4.Вчитель – не бізнесмен 5.Набуття навичок менеджменту 6.Чітко визначити, що саме необхідно вчителю 7.Здатність застосовувати підприємницьку компетенцію вчителем 8.Проявляти ініціативу 9.Використання підприємницької компетентності в практичній діяльності вчителя 10.Здатність генерувати нові ідеї 11.Здатність бачити, створювати нові можливості
Культурна	<ol style="list-style-type: none"> 1.Здатність до творчого самовираження 2.Вміння, знання, прийняття цінностей, які лежать в основі поведінки особистості 3.Здатність орієнтуватись у сучасних напрямках мистецтва та в культурі, у тому числі пов'язаних із комп'ютерними технологіями та штучним інтелектом 4.Здатність формувати ціннісні ставлення учнів 5.Цінності, знання та розуміння, навички, ставлення 6.Можливість формування загальних принципів взаємодії в т.ч. і до культурної спадщини 7.Здатність до емпатії
Проектувальна	<ol style="list-style-type: none"> 1.Здатність проектування та його застосування в освітній діяльності

На запитання про те, які професійні компетентності потребують розширення опису, фахівці Центрів мали можливість обирати декілька варіантів відповідей. На думку респондентів, розширення опису потребують такі професійні компетентності:

- прогностична – 12,9%;
- оцінювальна-аналітична – 12,9%;
- проєктувальна – 10,6%;
- компетентність педагогічного партнерства – 9,8%;
- психологічна – 9,1%;
- здатність до навчання протягом життя – 7,6%;
- інформаційно-цифрова – 6,8%;
- рефлексивна – 6,8%;
- інклюзивна та емоційно-етична – по 6,1%;
- мовно-комунікативна – 5,3%;
- здоров'язбережувальна, організаційна та інформаційна – по 5,3%.

Також 13,7% респондентів висловили думку, що жодна з компетентностей не потребує розширення опису [17].

Узагальнені відповіді фахівців центрів на відкрите запитання: «Вкажіть здатності, якими необхідно розширити зміст обраних Вами професійних компетентностей», – представлено в таблиці 7.

Таблиця 7

Перелік здатностей, якими необхідно розширити зміст професійних компетентностей

Компетентності	Здатності, якими необхідно розширити зміст професійних компетентностей (зі слів респондентів)
Мовно-комунікативна	1. Навички співпраці, комунікація, повага, знання та критичне розуміння світу (культури, історії)

17. Результати опитування не мають в загальній сумі 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей.

Інформаційно-цифрова	<ol style="list-style-type: none"> 1.Учитель вміє шукати, створювати та обмінюватися цифровими ресурсами 2.Використовує цифрові технології для спілкування, співпраці та професійного розвитку 3.Володіння інформаційними технологіями на високому рівні
Психологічна	<ol style="list-style-type: none"> 1.Ментальне здоров'я 2.У першу чергу збереження власного психологічного здоров'я 3.Вміння та навички вчителя визначити напрямок своєї діяльності, її конкретні цілі й завдання на кожному етапі виховної роботи, і передбачати кінцевий результат 4.Здатність підтримати колег, учнів та їх батьків під час воєнного стану або інших складних ситуацій 5.Здатність ефективно застосовувати психологічні прийоми та вміти діяти в стресових та непередбачуваних ситуаціях 6.Здатність надавати першу психологічну допомогу та підтримку всім учасникам освітнього процесу; дотримання правил мінної безпеки 7.Здатність володіння педагогічною діагностикою та здатність враховувати в освітньому процесі психологічних особливостей дітей 8.Здатність відновлюватись
Емоційно-етична	<ol style="list-style-type: none"> 1.Чітко визначити, що саме необхідно вчителю 2.Розширити пояснення «етичної компетентності»
Компетентність педагогічного партнерства	<ol style="list-style-type: none"> 1.Як працювати з аналітикою та розширити педагогічне партнерство 2.Чітко визначити, що саме необхідно вчителю 3.Психолого-педагогічна готовність педагога до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами 4.Співпраця
Інклюзивна	<ol style="list-style-type: none"> 1.Вміння та навички вчителя визначити напрямок своєї діяльності, її конкретні цілі й завдання на кожному етапі виховної роботи, і передбачати кінцевий результат 2.Психолого-педагогічна готовність педагога до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами 3.Сприйняття іншими людьми людей з особливими потребами

Здоров'я
збере
жувальна

- 1.Збереження власного психологічного здоров'я
- 2.Здатність надавати першу психологічну допомогу та підтримку всім учасникам освітнього процесу; дотримання правил мінної безпеки
- 3.Здатність формувати в учнів практичні навички дій в умовах війни та надзвичайних ситуацій

Проєктува
льна

- 1.Здатність проєктувати освітню діяльність у віртуальному просторі
- 2.Забезпечує комфортне та безпечне середовище
- 3.Чітко визначити, що саме необхідно вчителю
- 4.Ефективно організувати в процесі дистанційного навчання онлайн-простір для досягнення поставлених цілей і виконання програми; забезпечувати цілеспрямований систематичний розвиток особистості з інноваційним типом мислення поведінки та культури захисту її прав

Прогностична

- 1.Учитель планує освітній процес, враховуючи поточні тенденції та прогнозоване майбутнє. Адаптує свою педагогічну практику до швидко змінюваних умов
- 2.Здатність до побудови траєкторії розвитку як власного, так і будь-якої справи

Організаційна

- 1.Корективи пов'язані з війною в Україні та відповідними до цього діями

Оцінювально-
аналітична

- 1.Здійснення самоаналізу реалізації індивідуальної професійної траєкторії
- 2.Як працювати з аналітикою та розширити педагогічне партнерство
- 3.Як підготувати критерії оцінювально-аналітичної компетентності

Інноваційна

- 1.Поінформованість щодо інноваційних педагогічних технологій
- 2.Здатність до ефективного використання педагогічних інновацій
- 3.Особиста позиція щодо необхідності застосування інноваційних технологій
- 4.Поінформованість щодо інноваційних педагогічних технологій; здатність до ефективного використання педагогічних інновацій; особиста позиція щодо необхідності застосування інноваційних технологій

Здатність до навчання впродовж життя	<ol style="list-style-type: none"> 1. Комбінація знань, навичок та ставлень 2. Розширення можливості самоосвіти 3. Взаємодія з учителями на засадах партнерства
Рефлексивна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Більше практик щодо самооцінювання
Розширення опису не потребує жодна компетентність, про це зазначили 13,7 % респондентів	

Відповідно до [Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників](#) фахівці центрів під час професійної діяльності здійснюють консультування педагогів із питань планування та визначення їхньої траєкторії професійного розвитку, відтак важливо було з'ясувати чинники/інструменти, які можуть допомогти фахівцям центрів ефективно використовувати в роботі професійний стандарт вчителя. Узагальнення статистичних даних дозволило зробити висновок, що для 75% респондентів основним інструментом є методичні рекомендації щодо використання в роботі професійного стандарту. 65,9% вважають, що для ефективного використання професійного стандарту необхідно мати діагностичні інструменти для оцінювання рівня сформованості загальних та професійних компетентностей вчителів. Зазначається також, що для 51,5% респондентів важливе інформаційно-ресурсне забезпечення, зокрема вебресурси (рис. 27) [18].

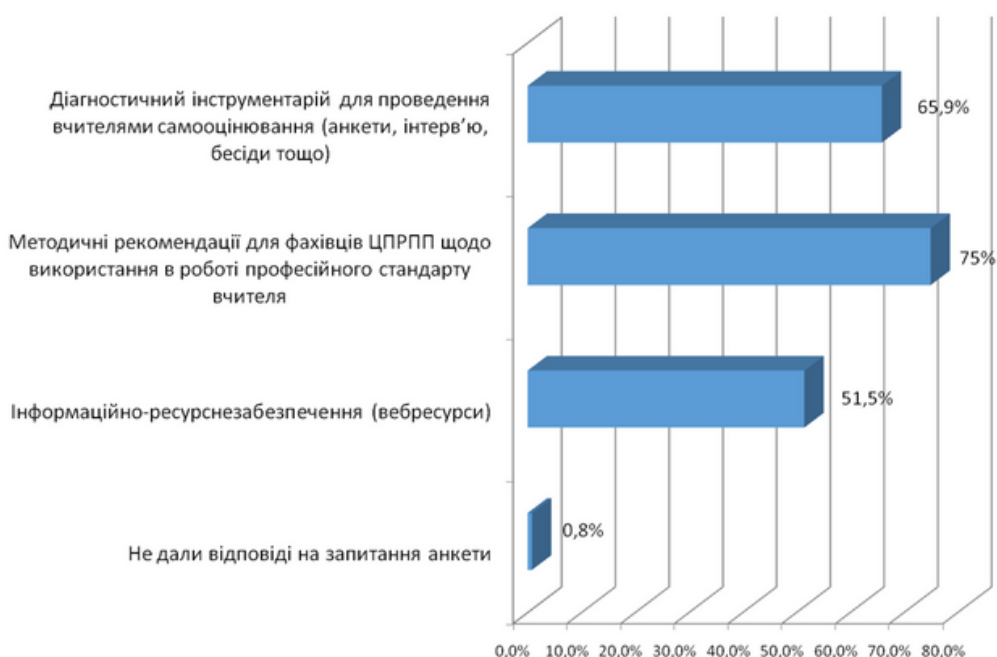

Рис. 27. Чинники / інструменти, які допоможуть фахівцям центру ефективно використовувати професійний стандарт учителя

У межах реалізації мети та завдань дослідження важливим є порівняння відповідей представників різних цільових груп щодо використання у роботі професійного стандарту вчителя. У таблиці 8 узагальнено дані, що були отримані у перебігу опитування.

Таблиця 8

Використання професійного стандарту вчителя різними цільовими групами

Керівники ЗЗСО	Педагогічні працівники ЗЗСО	Фахівці центрів
Під час атестації вчителів (45,4 %)	Для аналізу власної педагогічної діяльності на відповідність вимогам професійного стандарту (80 %)	Для розроблення інструментарію для проведення вчителями самооцінювання(49,2 %)
Під час моніторингу та координування роботи вчителів (49,9 %)	Як орієнтир під час вибору програм та напрямів підвищення кваліфікації (46,7 %)	Для допомоги вчителям у плануванні та визначенні траєкторії професійного розвитку (87,1 %)
Під час розроблення посадових інструкцій вчителів (0,2 %)	Під час підготовки до атестації / сертифікації (33,7 %)	Для формування бази даних програм підвищення кваліфікації, інших джерел інформації (вебресурси), необхідних для професійного розвитку вчителів (47,7 %)
Під час організації педагогічної інтернатури (0,2 %)	Під час педагогічного наставництва / У роботі як педагог-наставник (7,1 %)	

Результати, які представлені у таблиці 8, підтверджують, що у переважній більшості використання професійного стандарту вчителя корелює зі сферами, де здійснюється діяльність керівники та педагогічні працівники ЗЗСО, а також фахівці центрів.

Однак ми також можемо спостерігати ситуації, коли можливості, що пропонує професійний стандарт, не повною мірою використовуються представниками усіх цільових груп. Так, наприклад, у відповідях керівників ЗЗСО майже не зустрічається опису щодо застосування означеного документа під час встановлення відповідності вчителя займаній посаді, плануванні їхнього підвищення кваліфікації, під час проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з учасниками освітнього процесу. У відповідях вчителів ЗЗСО спостерігається низький відсоток тих педагогів, які оперують професійним стандартом під час підготовки до атестації / сертифікації, визначення траєкторії професійного розвитку. Натомість фахівцям центрів варто розширювати можливості застосування професійного стандарту вчителя для вивчення запитів та потреб педагогів щодо професійного розвитку, розроблення стратегії розвитку центру та плану його діяльності.

Порівняльний аналіз відповідей респондентів дав можливість з'ясувати перелік професійних компетентностей, що потребують розширення опису та є актуальним для усіх цільових груп (табл. 9).

Таблиця 9

**Перелік компетентностей, що на думку опитаних,
потребують розширення опису**

Керівники ЗЗСО		Педагогічні працівники ЗЗСО		Фахівці центрів	
Мовно-комунікативна	30	Мовно-комунікативна	936	Мовно-комунікативна	7
Предметно-методична	39	Предметно-методична	725	Предметно-методична	8
Інформаційно-цифрова	68	Інформаційно-цифрова	1124	Інформаційно-цифрова	9
Психологічна	61	Психологічна	1371	Психологічна	12
Емоційно-етична	47	Емоційно-етична	1071	Емоційно-етична	8

Компетентність педагогічного партнерства	46	Компетентність педагогічного партнерства	660	Компетентність педагогічного партнерства	13
Інклюзивна	72	Інклюзивна	1589	Інклюзивна	8
Здоров'я збережувальна	0	Здоров'язбережувальна	914	Здоров'язбережувальна	7
Проектувальна	49	Проектувальна	761	Проектувальна	14
Прогностична	46	Прогностична	717	Прогностична	17
Організаційна	20	Організаційна	330	Організаційна	7
Оцінювально-аналітична	47	Оцінювально-аналітична	666	Оцінювально-аналітична	12
Інноваційна	40	Інноваційна	1046	Інноваційна	7
Здатність до навчання впродовж життя	49	Здатність до навчання впродовж життя	958	Здатність до навчання впродовж життя	10
Рефлексивна	55	Рефлексивна	652	Рефлексивна	9
Інше:		Інше:		Інше:	
Розширення опису не потребує жодна компетентність	87	Розширення опису не потребує жодна компетентність	652	Розширення опису не потребує жодна компетентність	28

Дані таблиці дають можливість зробити висновок про те, що такі компетентності, як: інформаційно-цифрова та психологічна потребують розширення опису. На цьому наголосили представники усіх цільових груп. Натомість можемо констатувати, що у кожній цільовій групі виокремлено також компетентності, що потребують деталізації сутнісної характеристики. Для керівників ЗЗСО такими компетентностями є інклюзивна; для педагогічних працівників ЗЗСО – емоційно-етична, інклюзивна, інноваційна; для фахівців центрів – компетентність педагогічного партнерства, проєктувальна, прогностична, оцінювально-аналітична.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Узагальнення результатів опитування серед різних цільових груп педагогічних працівників із метою з'ясування розуміння ними змісту, вимог та можливостей застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» дозволяє зробити наступні висновки:

- ✓ Професійний стандарт використовують у роботі майже всі учасники опитування – керівники, вчителі ЗЗСО та фахівці центрів, проте показники не дорівнюють 100 %. Окремі педагогічні працівники все ще не розуміють як його використовувати, а відтак і не послуговуються цим документом під час виконання трудових функцій. Підвищенню відсотку використання педагогами професійного стандарту сприятиме інформаційна підтримка, розроблення відповідних методичних ресурсів та продовження розгляду цього питання в процесі підвищення кваліфікації всіх категорій педагогічних працівників.
- ✓ Професійний стандарт слугує для педагогічних працівників певним індикатором, оскільки найбільше його використовують для аналізу педагогічної діяльності на відповідність вимогам професійного стандарту, для моніторингу та координування роботи вчителів та формування траєкторії їхнього професійного розвитку. Це свідчить про потребу розширення інформативного супроводу щодо імплементації професійного стандарту та його можливостях на різних локальних рівнях.

Для більшого розуміння педагогічні працівники потребують уточнення і конкретизації опису окремих загальних та професійних компетентностей. Доречним є розробка брошур, буклетів тощо, де буде представлена інформація за окремими загальними та професійними компетентностями вчителя, можливостями їх розвитку, очікуваними результатами та методичним супроводом.

Професійний стандарт ще мало використовується для впровадження педагогічного наставництва. Саме педагогічне наставництво тільки починає розширюватися та унормовуватися. Проте молоді педагоги вже зараз потребують підтримки досвідчених вчителів-практиків. І не тільки для заповнення інформаційних та методичних прогалів, а й для моделювання власної педагогічної діяльності з урахуванням вимог професійного стандарту. Отже, необхідна спеціально створена цілісна система педагогічного наставництва та організаційно-методичного супроводу молодих педагогів, яка дозволить створити їм умови для подолання труднощів адаптаційного періоду.

До основних ризиків імплементації професійного стандарту вчителя в практичну діяльність можна віднести його сприйняття як інструмента зовнішнього контролю за професійною діяльністю педагога.

вул. Василя Липківського 36, м.Київ
<https://uied.org.ua/>
uiro.sektorprofrozvitok@gmail.com